

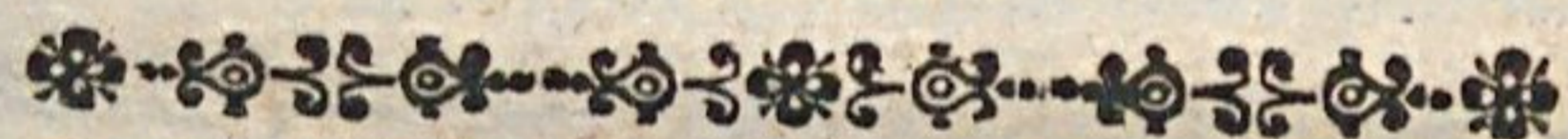

11

VERA
ANTIQUORUM PHILOSOPHORUM
SAPIENTIA,
ORATIONE QUADAM CIRCULARI
(ut vocant)

Ipsis Idibus Martii,
A. O. R. c^o l^o c^o LXXIII.
ATHENIS NORICIS
demonstrata

à
CHRISTOPHORO THEOPHILO SAUERO;
Norimb.

ALTDORFFI
Typis HENRICI MEYERI, Univ. Typogr.
m.

PROGRAMMA.

CHRISTOPHORUS MOLITOR,

P. P.

L. S.

Quod oculus in corpore est, illud mentem quidem in animo esse, omni caret dubitatione. Nam ut hoc videntur, quæ colore gaudent & luce perfunduntur: Sic mente apprehenditur DEUS, apprehenduntur Mentis illæ ab omni contagione materiae separatae, apprehenduntur mundi & eorum, quæ illius ambitu continentur, cause, progressus, primordia: quæ quamvis multis magnisque obscuritatibus involuta, & in intimis rerum omnium parentis naturæ recessibus abdita & reclusa; menti tamen, illa persequi volenti, patent, nisi immersa tenacissimo corporearum cupiditatum cæno impediatur, aut nisi eam avocet varium & multiforme monstrum quovis Proteo & Vertumno mutabilius, Opinio, quæ per omne genus rerum indomita & effrenata licentia temerè ruens, omnium veras notitias confundit, falsasque iis imagines inducit, permiscendo atque permutando prima ultimis, imis summa & extrema. Quod dum facit, veram Sapientiam amittit, suosque sensus pro Sapientia venditat fallaces illos incertos & instabiles, quibus nimium sibi fidentes in gravissimos & perniciosissimos ducit errores. Notha autem ista mentis filia, quam Veteres occupavit Philosophos, & lenocinio suo ad amorem meretricium traduxerit, non ita pridem dixit, qui stultam Sapientum Antiquorum sapientiam in theatrum produxit, & ante oculos nobis posuit, quam fallacia sint & erroribus plena prorsus, inter se diversa & acutissimorum decreta, quæ de DEO hujus Universi opifice, de hoc mundo rerumque elementis, ipsis rebus ortis & procreatis constituerunt: Certè quidem ita involuti & implicati, ut mentem in ipsa mente, animum in animo perdidierint, neque, cum res alias penitus cognosse laborant, quid ipsi sint, noverint. Ecquid enim de humano animo Philosophi? Loquar Romani Oratoris superioris

riori seculo clari verbis : Alius eum cor ipsum esse dicit, alius cerebrum, alius cordi suffusum sanguinem, alius spiritum innatantem sanguini, alius harmoniam quandam, alius eum ex numeris confici, alius ex atomis, ut mihi quidem ista consideranti certamē aliquod insanix suscepisse videantur. Ita ex hoc tam confuso, tam vario, tam multiplici teterrimarum opinionum veluti cinno, nihil ferē colligere possumus, nisi semper copiosissimam messem hominum variē insanientium fuisse. Et quæ alia sunt, quæ longius proferre, & quod ex Dicæarcho de Pherecrate addit, de Epicuri, animam perire statuentis, de Stoicorum, longam ei tribuentium vitam, de Pythagoræ, migrationem de corpore in corpus affirmantis, de Platonis & Aristotelis obscuris & in neutram inclinantibus partem sententiis affert, hæc: inquam, longius proferre nec angustia paginae huius, nec propositi nostri ratio ferre queunt. Quicquid tandem sit, inexplicabilibus opinionum laqueis, omnium Philosophorum etiam optime sentientium mens illigata manet cælestis verbi cynosura destituta. Qui cras in medium prodibit Præstantissimus atque Doctissimus DN. CHRISTOPHORUS THEOPHILUS SAUER, Reverendi Theologi, Patroni mei honorandi, haud degener filius, Philosophiæ solidæ Studiosus & Candidatus, qua se ad altiore SS. Theol. doctrinam præparat, de vera Veterum & solida peroraturus Sapientia aliter equidem sentit, eosque & optime & verissime de DEO, hocque Universo & singulis in hoc comprehensis sensisse docebit, quàm fortibus atque firmis argumentis, Vestrum esto iudicium

Magnifice DN. RECTOR,
 Illustrissime DN. COMES,
 Excellentissimi DN. PROFESSORES,
 Nobilissimi Doctissimi DN. STUDIOSI,

Quorum omnium & præsentiam honorificam & frequentiam gratissimam expetimus & optamus, eoq; nomine submissè observanter atq; humaniter invitamus, si nulla re alia, sola se certè quidem brevitate commendabit orator, nosq; sumus compensaturi pro virili hoc Vestrum gratificandi studium. Valet.

MAGNI-

MAGNIFICE DN. RECTOR,
ILLUSTRISIME DN. COMES,
EXCELLENTISSIMI OMNIUM ORDINUM
DNN. PROFESSORES,

DNN. Patroni, & studiorum meorum Pro-

*motores, omni honoris & observantia cultu
mihî prosequendi,*

UT ET

NOBILISS. CLARISS. AC DOCTISSIMI
DNN. STUDIOSI,

*Fautores atq; Amici honoratissimi,
carissimi.*

Irurum forsan alicui Vestrum, AUDI-
TORES SPLENDIDISSIMI, videri queat,
qui ego in arte dicendi parum versatus atque
exercitatus, verba nunc facere de Eorum Sa-
pientia in animum induxerim, Qui jam uni-
versum penè eruditionis orbem scriptorum suorum gloriâ
impleverunt, Quorumque celeberrima jamdudum nomina,
super æthera nota, atque æternitatis tabulis inscripta sunt,
ut, qui Illorum gloriæ suo aliquid studio superaddere velit,
non immeritò inanem in se suscipere operam dicendus sit.
At enim verò, quantumvis tantorum Virorum, quibus jure
meritoque doctior orbis eruditionis palmam deferre solet,
laudi atque existimationi nihil accedere mea qualicumque

commendatione posse probè intelligam; etsi præclara illorum atque egregia ingenii monumenta, quæ publica apud nos hodiè in luce collocata in omnium ferè Eruditorum manibus versantur, vel metacente ad laudem & gloriam ipsorum sufficere, haud ignorem; licet eorum quoque, quibus majorem, quam mihi, dicendi copiam ac facultatem natura concessit, eloquentiam plus valere ad summam Illorum Sapientiam celebrandam, quam balbutientis linguæ meæ infantiam, ultrò largiar; quia tamen in magnis atque arduis rebus nostra voluntas respicitur, quando facultate destituimur, neque ego temerè, sed officii ratione adductus, hanc in me dicendi provinciam suscepi, neminem facilè hoc meum institutum reprehensurum spero. Imò verò quum ANTIQUORUM PHILOSOPHORUM ope atque industria pleraque tam acutè olim inventa, tam aptè excogitata, tamque accuratè exposita etiamnum in illorum libris ac monumentis fulgeant ac niteant, suoque lucidissimo splendore animi nostri oculos mirificè irradiant atque illustrent, cumque insuper Illorum beneficio Sapientiæ studium in tantum excreverit, ut vix majora capere posse incrementa videatur; absit omninò, ut debitæ tantorum Virorum laudes, iis præsertim in locis, quæ Musarum domicilia sunt, & ab illis, qui se veræ ac reconditæ Philosophiæ cultores atque alumnos profitentur, sileantur, *quorum nos potius imagines cum ROMANORUM SAPIENTISSIMO, habere incitamenta animi fas est; quorumque sapientissima inventa adire tanquam multorum hereditatem juvat;* (a) Quorum deniq; immortalia nomina non frequenti tantum recordatione venerari, sed & crebra oratione deprædicare omninò decet. Quod dum ego, Philosophiæ studio initiatus, nunc facere pro ingenii mei modulo in amplissimo hoc & splendidissimo Vestro,

AUDITORES OMNIUM ORDINUM SPECTATISSIMI,

con-

(a) Seneca Epist. LXIV.

confessu atque conspectu, aggredior, eâ quâ par est modestia & observantiâ benevolentiam Vestram imploro, & ut hunc voluntatis meæ conatum benè consulatis, facultatis verò defectum humanitatis Vestræ subsidio suppleatis, obnixè rogo.

Ut autem meas in dicendo partes rectiùs & commodiùs exequar, in id ante omnia, in quo præcipuè SAPIENTIS officium consistat, & in quo maximè virtus Ejus eluceat, inquirendum existimo; quo in negotio, si vel omnia eorum, quorum, ut P O È T A canit: (b) *De meliore luto finxit præcordia Titan*, quique in universo hominum cœtu, velut (c) *inter ignes Luna minores*, emicant atque excellunt, suffragia colligere velimus, nemo fortassis nos rectiùs erudire, quàm qui à multis ipse seculis Sapientiæ palmam & principatum obtinuit, ARISTOTELES poterit; qui non eum, qui aliquam fortè rerum quotidie in vita humana obviarum, & cujusvis sensui atque intellectui expositarum cognitionem habet; sed qui rerum difficillimarum & à sensibus nostris remotissimarum scientia aliis præstat, Viri sapientis munus implere sapientissimè judicat. (d) Id ipsum verò quàm benè quondam ac feliciter modò laudatus Ille Peripateticorum Princeps cum aliis suæ Gentis Philosophis præstiterit, apud quos cultiori ornatu, (e) quàm apud Ipsorum Antecessores & Magistros, Chal-

(b) Juvenalis Sat. XIV. (c) Horatius Lib. I. Od. 12.

(d) Lib. I. Met. 2. pertinet huc illud Ciceronis: Hanc perfectam Philosophiam semper judicavi, quæ de maximis quæstionibus copiosè posset, ornateq; dicere. Lib. I. Tusc. quæst. §. 7. Edit. Goshofr.

(e) Palmam reliquis nationibus in excolendo Philosophiæ studio Græcos olim præripuisse, elegans eorum, facilis, & magis quam cæterarum gentium perniciosa Philosophandi ratio ac methodus evincit. Ipsum verò initium suum Philosophiam ab iis habere, uti, nescio quo erga Græcos amore ac studio ductus, Diogenes Laërtius, in Proœmio suorum de Philosophorum vitis Librorum p. 2. & 4. contendit, Veritati maximè repugnat. Cui Ciceronem ad stipulari baud quaquam credendum est, quando Lib. II. de Fin. bon. & mal. §. 68. à Græcis Philosophiam & omnes ingenuas Artes nos habere ait; & I. Acad. Quæst. §. 8. Meos Amicos, inquit, in quibus est studium, in Græciam mitto, id est, ad Græcos ire jubeo, ut ea à fontibus potiùs hauriant quàm

quàm rivulos consecretur. Quippe qui non de prima Philosophia origine, sed feliciore ejus apud Græcos, quàm alios, progressu in his locis agit, eamq; majori perfectionis gradu ac splendore, velut reliquas Artes, ab Iis ad posteros propagatam esse ostendere conatur, id quod ex §. 4. allegati Lib. I. *Quæst. Acad. patet*, ubi Philosophiam literis græcis non prima vice propositam, sed diligentissimè explicatam esse dicit, quin & in *Consolatione sui* (si quidem Author illius libri est,) Græciam omnium literarum non inventricem, sed Custodem & Altricem appellat p. 636, *Lit. E. Vid. Georg. Hornius Hist. Phil. Lib. III. c. I.*

Chaldæos, Ægyptios, Persas, Medos, Parthos, Indos, Phœnices, Phryges, Æthiopes & Thraces, (f) fœcundissima illa *Artium Mater*, ac singulare *DEI donum atque inventum Philosophia* (g) se conspiciendam præbuit, & ad summum ferè suæ perfectionis fastigium pervenit: Quamq; egregiè deinceps Horum vestigia, qui inter Romanos olim Sapientiæ laude inclaruerunt, secuti fuerint, agedum jam pluribus abs me percipite.

Ac principio quidem cogitate quæso, AUDITORES HONORATISSIMI, quàm sapienter atque egregiè de DEO TER OPTIMO TER MAXIMO, omnis Sapientiæ origine ac fonte, à Quo, quicquid in hac rerum Universitate contemplamur, quicquid in eadem admiramur, suum principium habet, illi senserint: Quàm scitè ac peritè de *primi, summi ac perfectissimi Entis* (h) quo inter alia nomine sapientissimum hujus Mundi Architectum appellare solebant, cognitione, natura ac proprietatibus judicaverint, nunc paulo accuratius mecum perpendite. Quidnè enim mihi fas sit hoc in negotio ab Eo dicendi initium facere, à Quo rerum omnium agendarum principia ducenda esse Ii, Quorum Sapientiam

jam

(f) De quibus consulatur G. I. Vossius de *Philos. Sectis. c. 1. 2. 3.* & Hornius *Hist. Phil. Lib. II. his adde Clementem Alexandr. Lib. I. Stromat. Theodoretum serm. I. de Fide. Et Aug. Eug. Steuchum de perenni Philosophia L. II. c. 2.*

(g) Quibus eam *elogiis non immeritò Cicero cum Platone ornat* *1. Tusci quæst. §. 64. 1. Acad. Quæst. §. 7.*

(h) *XII. Met. 1. 43. Cicero Orat. in Vatinius §. 14. Omnium rerum magnarum à Diis immortalibus principia ducuntur, & Lib. II. de Legibus §. 7. A Diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. Vid. Guil. Mechovius Lib. I. Philos. Paramet. c. I.*

jam vobis ostendere conabor, piè non minus quàm sapienter crediderunt? De Hoc autè numquid meliùs excogitare, quid rectiùs statuere, quid veriùs dicere, HOMINES SAPIENTISSIMI, potuissent, quàm ut divinam Ejus Existentiã (liceat mihi hïc voce in Philosophorum schola recepta uti) omnibus in univèrsam hominibus manifestissimam esse, uno ore unanimique ferè consensu omnes affirmarent, idque rationum atque argumentorum ex ipso veritatis fonte haustorum robore probarent & confirmarent. Quorum alterum (si potiora tantùm respicere velimus) (i) à naturali hominum judicio & communi eorundem consensu desumptum est; alterum pulcherrimæ atque artificiosissimæ hujus mundi machinæ, ejusdemque corporum contemplatio nobis suppeditat. (k) Utrumque verò Ille Philosophorum Princeps ac Magister PLATO his paucis quidem, at non inelegantibus complexus est verbis: *Terra, sol, sidera, ipsumq; Univèrsam, temporum quoq; ornatissima varietas, annis mensibusq; distincta, Deos esse ostendunt: Græcorum præterea barbarorumq; omnium consensus Deos esse fatentium.* (l) Quam Præceptoris sui sententiã post-

B mo-

(i) Cleanthes apud Ciceronem, quatuor de causis formatas in animis hominum, dixit, Deorum esse notiones. Primam posuit eam, quæ orta esset ex præsentatione rerum futurarum: Alteram, quam ceperimus ex magnitudine commodorum, quæ percipiuntur cœli temperatione, fœcunditate terrarum, aliarumque commoditatum complurium copia. Tertiam, quæ terreret animos fulminibus, tempestatibus, nimbis, nivibus, grandinibus, vastitate, pestilentia, terræ motibus &c. Quartam esse, eamque vel maximam, æqualitatem motus, conversionem cœli, solis, lunæ, siderumque omnium distinctionem, varietatem, pulchritudinem, ordinem *Lib. II. de N.D. §. 13. 14. 15. & Lib. III. §. 16. Cum Cleanthe numero quidem hac in re convenit, Verbi tamen simul ac re discrepat Sextus Empiricus: Cui primus Existentiã divinã probandi modus est: Consensus omnium hominum. Alter, ordo ac distributio mundi. Tertius, absurda, quæ consequuntur eos, qui DEUM tollunt. Quartus, ablatio rationum, quæ objiciuntur Lib. VIII. adversus Mathematicos.*

(k) *E qua duplici Deum cognoscendi ratione, duplex illa Philosopharum, cognitio- nis Dei, in insitam & acquisitam, distinctio nata est.*

(l) *Lib. X. de Legibus.*

modum Ipsius haud degener atque ignobilis discipulus ARI-
STOTELES (m) calculo suo approbaturus, omnes homines habere
de Diis existimationem, Deumq; , licet inconspicabilis natura o-
mni interitura sit, nihilo secius tamen cerni ab operibus ait. (n)
Horum praeterea vestigiis insistens Philosophorum Ille non
minus quam Oratorum sui temporis Princeps CICERO:
Intelligi necesse est esse Deos, inquit, quoniam insitas Eorum vel
potius innatas cognitiones habemus; ac rursus: Omnibus inna-
tum est, & in animo quasi insculptum, esse Deos. Et iterum: Quid
potest esse tam apertum, tamq; perspicuum, si caelum suspeximus
caelestiaq; contemplati sumus, quam esse aliquod Numen prae-
stantissima mentis, quo haec regantur? Itemque: Esse praestantem ali-
quam aeternamq; naturam & eam suspiciendam admirandamq; ho-
minum generi, pulchritudo mundi, ordoq; rerum caelestium cogit

CON-

(m) Lib. I. de caelo r. 12.

(n) Lib. de Mundo c. 6. Quem equidem genuinum Aristotelis factum esse, quidam
negant, nonnulli dubitant, alii affirmant. Negant: Desid. Erasmus Lib. XXII.
Epist. 14. P. Victorius Lib. XXV. Var. c. 13. Qui Nic. Damascenum in Illius
locum substituit. M. Ant. Muretus Lib. II. Var. Lect. c. 8. G. I. Vossius de
Philosophorum sectis c. 17. §. 13. Dan. Heinsius in adjuncta orationibus suis
de hac re dissertatione. Dubitant: Lud. Cael. Rhodiginus Lib. XXV. Antiq.
Lect. c. 20. Lud. Vives in notis ad Augustini de Civ. Dei Lib. IV. c. 2. & in
suo de disciplinis Lib. IV. Sc. Affirmant: Justinus Martyr ac Philosophus in
paren. ad Gracos. Apulejus Lib. de Mundo. Themiltius à Lud. Vives ad
dictum Augustini librum & Joh. Picus in citato de disciplinis Libro, alle-
gati. Aug. Eug. Steuchus loco cit. Lib. IV. c. 4. & Hujus Compiler (ut à
D. Mich. Walthero. in Harm. Biblica p. 61. appellatur) Ph. Mornæus c. 3.
Franciscus Patritius, rigidus aliàs ac saepe injurius Aristotelicorum Libro-
rum Censor, tom. I. discuss. peripat. Lib. VI. Olaus Wormius, & qui ipsum
allegat Henr. Jul. Scheurl in Bibliograph. sua Morali §. 53. Joh. Fernlius
de Abditis rerum causis. Lib. I. c. 10. Jultus Lipsius de Constantia Lib. I. c. 13.
& 18. Joh. Langius in Comment. ad Aristotelis libellum de Mundi Fabrica.
p. 196. ubi & Arsenius Monembasia Episcopus, qui principum Philosophorum
græca Apophthegmata collegit, hanc in rem citatur.

Quomodo Aristoteles porro Lib. VII. & VIII. Phys. à consideratione motus
ad primam Motorem deveniens & II. Met. c. 2. Causarum in infinitum pro-
gressum negans, DEI existentiam probaverit, eruditè demonstrant Dn. D.
Joh. Meisnerus in Theol. nat. disp. I. & Pl. Rev. Dn. M. Andr. Unglenckius,
Fautor meus honoratissimus, in duabus de infinito causarum progressu ante-
hac Jena habitis disputationibus. Add. quæ de Eo refert Cic. II. de N. D. §. 95.

confiteri, alta quasi & elata voce exclamat; (o) ut quàm plurima alia, hujus generis in aureis Illius scriptis occurrentia pulcherrima effata, brevitatis causa nunc omittam.

Succenturiatam quasi his suis Antecessoribus operam præstiturus clarum illud inter Romanos sapientiæ Lumen, SENECA, verbis sequentibus suam hâc de re mentem declarat: *Apud nos veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri; tanquam Deos esse sic colligimus, quod omnibus de Deo opinio insita est, nec ulla gens usquam est adeò extra Leges moresq; projecta, ut non aliquos DEOS credat.* (p) Cui haud dissimilia paucioribus quidem, sed his admodum significantibus verbis, celebris ille Academicorum Philosophorum quondam Sacerdos, JAMBLICHUS, profert, *cohaeret nostræ ipsi substantia de Diis innata cognitio*, inquires. (q) Et quis omnia veterum Philosophorum apertissima hanc in rem verba ac testimonia, è quibus Sapiencia illorum luce clariùs meridiana conspicitur, enarraret! (r)

Objiciat autem mihi fortè hîc aliquis ac dicat; minùs rectè ac sapienter à comemoratis hæctenus Philosophis divini Numinis Existentiã communi omnium hominum iudicio & consensu fuisse probatam; cùm barbarorum illorum, qui vitam brutorû more transigunt, exemplis satis constet, nulla DEI cognitione eos esse imbutos; (s) adhæc inter ipsas cultiores

B 2

gen-

(o) I. *De Nat. Deorum* §. 44. & II. §. 4. 12. II. *de Divinat.* §. 148. Confer cum his etiam dicti Lib. I. §. 43. & II. §. 44. III. §. 2. itemq; Lib. I. *Tusc. Quæst.* §. 70. & *Orat. de Harusp. resp.* §. 19.

(p) *Epist. CXVII.*

(q) *De Mysteriis Aegyptiorum, segm. 1. c. 3. ex edit. Rom. Nic. Scutellii.*

(r) Vid. præter adductos Chrysippus ap. Cic. II. *de N. D.* §. 16. & *Plut. Lib. I. de plac. Phil. c. 6.* & *L. de Iside & Osiride*, ubi eos, qui abjectè nimis ac ineptè de Diis loquuntur honorem & fidem omnibus propemodum hominibus ab ipso ortu ingeneratam extirpare atque dissipare affirmat. p. 159. T. II. ed. Francof.

(s) Autor Annotatorum ad Thomæ Browne Religionem Medici (quem Levinum Nicolaum Molkium, Dn. D. Wagnerus in *Annotat. ad Inquisitionem in Oracula Sibyllarum de Christo* p. 23. vocat) ex Bernh. Varenii *Lib. de diversis Gentium Religionibus*, esse adhuc integras nationes, quæ ex innata feritate,

tate, nullum esse Numen credunt p. 123. refert, ac nominatim quidem Africanos ex epistola quadam Mandelslovi tanta impietatis arguit; his tamen deinceps p. 26. sequentia subjungit: si satis Illarum gentium mores, quæ nullos Deos admittunt, perspectos & cognitos haberemus, forsitan longè aliud, quàm quod nunc de Illis traditur, experiremur. *Quidni verò aliud de iis fuisset experti?* Innotuerunt abhinc centum annis populi multi, præcis seculis incogniti, inquit, Ulultris Mornæus, & quotidie emergunt novi. In his inveniuntur, qui sine Rege, sine lege vivunt, qui sub dio degunt, qui nudi ferarum instar sylvas oberrant, avia quærunt, & obvia depascuntur. Qui Religionis specie, qui sacris, qui Numinis sensu planè carerent, nulli inventi sunt, nulli etiamnum inveniuntur. c. 1. p. 14. Et Dn. D. Meisnerus, Gentium Americanarum scriptores, Benzoniem, Lerium, Mercatorem, Josephum à Colta & reliquos expressè scribere, l. c. ait. eos, multos quidem Deos, in iis tamen unum aliquem summum adorare, quem Peruviani Viracocha, item Pachacamar, & Pachaiachacic, Mexicani Hoizoli Pochtli vocant.

gentes quondã nonnulli reperti fuerint, qui vel de Diis utrum sint, an non sint, dubitarunt; quod de Protagora inter alios TULLIUS testatur; vel eorù existentiam prorsus negarunt; quales fuisse Diagoram Melium, & Theodorum Cyrenaicum, eodem teste, liquet, (t) quibus alii adhuc alios addere solent. At ego illum, qui talia obmurmurat, si CICERONIS hac de re longè aliter judicantis, ac dicentis: *nullam gentem esse, neq; tam immansuetam, neq; tam feram, quæ non, etiam si ignoret, qualem habere*

(t) L. de N. D. §. 2. 29. 63. 117. Protagoram, de Diis quidem statuere nequeo, neque an sint, nec ne, dixisse, Laërtius quoq; in *Ejus Vita* meminit. Qui etiam de Theodoro, Eum omnem de Diis opinionem sustulisse, in *Aristippo* perhibet. De Diagora Melio verò Raph. Volaterranus in *Anthropolog. sua Lib. XV.* ubi ipsum Melesum vocat, ex *Suida* refert, illum Atheon esse vocatum, quod nullos putaret esse Deos mysteriaque adeò contemneret, ut etiam sectantes averteret, quare ab Atheniensibus pulsus sit, qui talentum polliciti sint, interficientibus eum. Plutarchus *Lib. 1. de placit. Philosoph. c. 7.* his etiam Evemerum Tegeatam, (quem in *Lib. de Is. & Os. cum Strabone, Eliano & Lactantio Messenium* appellat, Clemens verò Alexandrinus *Agri- gentinum, & Athenais, Comum nuncupant, teste Xylandro in Comment. ad op. illius Tom. II. p. 26.*) annumerat, nec non Euripidem Tragicum in horum censum referre videtur. Ælianus *Lib. II. Var. Hist. c. 31.* Is insuper Diogenem Phrygem, Hipponem, Sositam, & Epicurum addit: Cujus tamen ad *Mecæneum Epistola, quæ in illius Vita ap. Laërtium extat, & Ciceronis in Lib. I. de N. D. §. 43.* de eo loquentia verba contrarium potius testantur. His quoque à *Sexto Empirico l. c. Prodicus Ceus & Critias Atheniensis; à Mar- tiali Silius Lib. IV. Epigr. 21. Apud Irenæum Lib. II. adversus hæreses c. 19. Anaxagoras, ap. Clementem Alexandr. in Protreptico, Nicanor Cyprinus* accensentur.

bere Deum deceat, tamen habendū sciat, (u) autoritatem admitte-
re nolit; antiquissimi Ecclesiæ Doctōris JUSTINI, omnes Deum
esse communi fatentur intelligentia docentis; aut JOH. DAMASCE-
NI, cunctis, quod Deus sit, naturā insitum esse atq; ingenitum, (x) af-
firmantis, verissimæ sententiæ assentiri jubeo; sin minus, ma-
gnū illum Veritatis Præconem, & Gentium in fide Magi-
strum, D. Apostolum PAULUM, aut ipsius potius SPIRITUS S.
certissimam ac sanctissimam hac de re vocem audire; Deum
cognitionem suam Ethnicis non tantū per creationem
mundi, & rerum visibilium adspectum, patefecisse, sed & cor-
dibus illorum inscripsisse, haud obscurè significantis, (y)
quæ ipsum profectò, de innata omnibus & singulis hominibus
Dei notitia, haud amplius dubitare sinet. (z)

Quod ad illorum exempla, qui Divini Numinis existen-
tiam in dubium vocasse, aut prorsus ignorasse, vulgò dicuntur,
attinet, quid causæ sit, cur hoc de iis credamus, equidem haud
video; præsertim cum ex ipsissimis eorum verbis, aliorumq;
doctissimorum Virorum testimoniis, rem planè aliter se ha-
bere, satis superque constet. Quid enim, num Protagoram,
qui ob summam ingenii ac doctrinæ suæ præstantiam Sa-
pientia dictus fuit, (aa) Quemq; sublimis ille Philosophorum
apex Plato tanti æstimavit, ut suo illi inclyto, de Sapientiæ
Professorum moribus libro, ipsius nomen inscriberet, (bb)

B 3 tan-

- (u) I. de Legib. §. 24. addeſis I. Tuſc. Quæſt. §. 30. (x) In reſp. ad Quæſt. I. Græc.
I. de Ortbod. fide. c. 1. Quò pertinent lectu digniſſima Arnobii Verba Lib. I.
adverſ. Gentes p. 18. Edit. Lugd. Bat. (y) I. Rom. I, 19, 20. & II, 15.
(z) Vocant hanc innatam DEI cognitionem (de qua videtiſ prater D. Mart.
Chemnitium & Joh. Gerhardum in LL. Theolog. pluribus Dn. D. Balthaf.
Meiſnerum Philoſ. ſobr. part. 1. ſect. 4. cap. 9. & Joh. Meiſnerum loc. cit.
Dn. D. Joh. Adami Oſiandri hac de re Diſſp. & Excell. Dn. Dürrii, Fauto-
ris ac Præceptoris mei de Generandi, Annot. mſc. ad Libb. Norimb. Norma-
les cap. XI. Aph. 8.) aliis ἄνωγας ἐννοίας, ſive communes notiones, non-
nulli δεχὰς Φυſικὰς principia natura nota, quidam προλήψεις, ſeu
anticipationes, ſel, ut doctiſſimus Hieron. Wolffius in Annot. ad I. Tuſc.
Quæſt. has voces interpretatur, ſententias antè ullam doctrinam externam
mentibus inſitas. Vid. Cæl. Lud. Rhodiginus Lib. XXII. c. 1.
(aa) Laërtius in illius Vita. (nuncupatur.
(bb) A. Gellius Lib. V. Noct. Att. c. 3. à quo Vir in ſtudiis doctrinarum egregius

tantæ absurditatis arguamus, ut quod omnes uno ore Philosophi affirmarunt, (cc) ambiguum & incertum esse statueret? Num Diagoram eò stultitiæ prolapsum esse nobis persuadeamus, ut quod omnes sana mente præditi, concedunt, (dd) temerè negare sit ausus? Quem tamen Poëma suum his verbis inchoasse, *quod à Numine summo reguntur omnia*, (ee) perspectum habemus. An Theodorum tam impium atque absurdum fuisse existimabimus, ut quod omnes sine discrimine docti & indocti, admittebant, & in quo *Græcus cum Barbaro, Mediterraneus cum Insulano, sapiens cum stulto, consentiebant*, (ff) ille, qui cum antea Atheus diceretur, postea Dei cognomen apud suos promeruit, (gg) improbaret? Minimè verò. Quin potius hos omnes non tam Divini alicujus Numinis existentiam negasse, aut dubiam fecisse, quàm ab ingenti illa ac infinita ferè Deorum multitudine, qui ab ipsorum popularibus supersticiosè colebantur, (hh) abhorruisse,

(cc) Plutarchus in *Amatorio*: Philosophi omnes hoc uno dicunt ore esse Deos. Cicero: Philosopho nihil minùs conveniens esse, quam Deos tollere. *Lib. III de N. D. §. 43.*

(dd) Cicero: Esse Deum tam perspicuum est, ut is qui neget, vix cum sanæ mentis existimem. *II. de N. D. §. 44.*

(ee) Mornæus *loc. cit.*

(ff) Maximus Tyrius *Dissert. I.* Plato: Faciunt aut dicunt impium quid, qui Deos esse negant. *Lib. X. de Leg.* Cicero: Esse Deum, constare inter doctos & indoctos, & non indoctè solum, verum etiam impiè facere, qui Deos esse neget. *I. de N. D. §. 44.* Quin & *Ælianus loco antè citato de Barbaris testatur, quod nemo eorum ad contemptum Deorum unquam exciderit, neque in dubium vocaverit, sint ne Dii an non sint?*

(gg) teste Laërtio in *Aristippo*.

(hh) *Magnum Deorum numerum coluisse Gentiles, ex illo Prudentii Lib. I. contra Sym. apparet: Quicquid humus, pelagus, cœlum mirabile gignit, Id dixere Deos, colles, freta, flumina, flammæ.*

Et Hesiodus triginta Deorum millia in terra esse ap. Eusebium Lib. V. de Præp. Evang. statuit. Quos Ille cum Clem. Alex. in Protrept. ad sex genera reducit. Quam etiam Deorum multitudinem Cicero & idem quasi coloribus depictam representat. II. de N. D. §. 60. & III. §. 39. seqq. Cui addi possunt. Augustinus Lib. IV. c. 8. & seqq. Seldenus in Prolegom. Syntagm. de Diis Syris c. 3. & qui Ipsum additamentis auxit M. Andr. Beyerus c. 5. & seqq. Cæl. Lud. Rhodiginus Lib. XXII. c. 3. & B. Dilherrus Tom. I. Dissp. p. 245. & II. 372. ubi de his pluribus agitur.

ruisse, & vana illa ac falsa, quæ vulgus, qui ex veritate pauca, ex opinione multa judicat, (ii) exosculabatur ac venerabatur, mysteria (kk) irrifisse & contemfisse, certò persuasum habeamus. Ac sanè immensa illa Deorum multitudo, quos vulgus Gentilium colebat, nō risu tantum, sed & omni abominatio-
ne digna erat. Ecquid enim detestabilius, quam homines, eosque non tantum virtute præditos (ll) ac bene meritos, sed pessimos quoque ac flagitiosissimos, (mm) ut Deos venerari? Quid homine rationis usu pollente indignius, quam ipsa etiam bruta animantia, sidera, ligna & lapides (nn) adorare? Quid absurdius, quam animi vitia & corporis morbos, (oo) ac nescio, quæ alia, auditu horrenda, dictu turpia, & visu fœda ac vetita, (pp) in Deorum numero collocare? Hæc autem
erant

(ii) Cic. in Orat. pro Q. Roscio. §. 29.

(kk) Qualia cum indignatione recenset Plinius Lib. II. c. 7. Nat. Hist. dicens: Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque ævo ex his neminem nasci, & alios esse grandævos, semperque canos, alios juvenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ovo editos, & alternis diebus viventes morientesque, puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox jurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerū numina. *Prolixius hac prosequitur Clem. Alex. in Protr. sed & in Libris Arnobii adversus Gentes, omnes ferè paginas hæc res implet.*

(ll) De quibus Plin. l. c. Hic est vetustissimus referendibenè merentibus gratiā mos, ut tales Numinibus adscribantur. *Hic gemina habet Lactant. L. I. de Fals. Rel. c. 8. Quæ in Deorum numerum receptio dicitur Jæwotz vulgò vocari consuevit.*

(mm) Quales fuerunt, ille tot adulteris, incestibus, rapinis, aliisque vitis & flagitiis contaminatus Jupiter, hominum Pater atque Deorum vulgò dictus; ille tot sceleribus inquinatus Hercules; vid. Clem. Alex. in Protr. Arnobius Lib. IV. adversus Gentes. Et Lactant. Lib. cit. c. 9. & seqq. His adde nobilissima illa scorta, Lupam, Faulam, Floram, quæ à Romanis colebantur. Lactantius Lib. cit. c. 20.

(nn) Vid. Cicero Lib. III. de N. D. §. 39. & seqq. Arnobius Lib. I. ac Seldenus, & M. Andr. Beyerus ll. cc.

(oo) Pavorem, enim, Pallorem, Febrim, Scabiem, Tempestatem, Impudentiam, & Calumniam &c. à Romana plebe vice Numinum culta fuisse Ph. Caroli Lib. I. Antiq. c. 1. & Ch. A. Rupertus in Diss. II. ad Val. Max. Lib. II. c. 5. testantur.

(pp) Nam ipsos etiam malignos Dæmones eos pro Diis habuisse, constat ex Eusebio Lib. V. de preparat. Evang. c. 3. itemque Cloacinam, Volupiam, à Voluptate, & Libentinam, à Libidine, dictam, teste Augustino Lib. IV. de C. D. c. 8. nec non Malam Fortunam, Bellonam, Lavernam, Discordiam, Furias, &c. &c.
(s)

erant illa sacra, hi Dii paganorum, quos vulgus, *cujus opinionones in ignoratione veritatis versantur*, (qq) suspiciebat, & quorum causa Sapientiores, qui eos spernebant, Athei vocati, (rr) & vel exilio, (ff) vel mortis pœna digni immeritò judicati (tt) sunt. Perstat igitur, manetque firmissima ac verissima illa, quam antè laudati Philosophi de Dei cognitione pro-

tule-

(*sic auribus honos*) crepitum Ventris, atque obscœnum illud ac deforme monstrum Priapum coluisse, Philipp. Caroli animadvers. in Lib. V. Agellii c. 12. & Seld. l. c. attestatur.

(qq) Cicero de N. D. §. 43.

(rr) Solebat superstitiosa Gentilium turba omnes, qui eorum Deos rejiciebant, Atheos nominare, quemadmodum & Christianos quondam hoc nomine ab ipsis fuisse appellatos constat. Vid. L. Matth. Zimmermann. in dissert. Hist. Theol. ad illud Tertulliani: *Fiunt non nascuntur Christiani*. §. 99. & Dn. Theoph. Spizelius in scrutinio Atheismi p. 4. Hinc Vossius perquam scitè atque appositè, cum de Protagora, Diagora & Theodoro l. c. egisset, subdit: Præterea ne illud quidem satis est apertum, an omnes isti Numen esse negarint. Nam rationi magis consentaneum est, Atheos vocatos à nostris quidem, quia sic apud Gentiles legissent; à Gentilibus verò, quia Deos Gentium pro Diis non haberent. Cui Jultus Lipsius quoque de his loquens, prorsus adstipulatur: Deos planè & plenè negasse haud arbitror, inquit, sed illos, quos tunc colebant, hoc opinor, & idèò ἀθεῶν cognomine affectos. Cent. II. Ep. ad Belg. 26.

Quam equidem doctissimorum Virorum opinionem fundamento suo neuti-quam destitui, id quod ex Epiphanio Dn. D. Meisnerus l. c. de Theodoro adfert, satis probat; Illum scil. nugas esse, quæ de Diis suis Ethnici fabulantur, asseruisse. Quorsum & illud spectat, quod de Diagora Clem. Alex. l. c. & ex illo Mornæus narrat, eum, cum aliquid domi coquendum esset, Herculis statuam è ligno formatam, in ignem injecisse ac dixisse, Age, ô Hercules, jam tempus est, ut sicut Euryltheo, nobis quoque in hoc tertio decimo decertando certamine inservias. Adde quod Illustrius in ejus Vita hanc in rem profert. Quin & de Anaxagora Laërtius in illius Vita refert, eum propterea impietatis à Cleone fuisse accusatum, quod Solem, (quem alii pro Deo habebant) πυρρον ἀγύρον candentem ac penitus ignitam laminam dixisset; & Lucianus in Timone, Jovem fulminasse in caput Anaxagoræ, quia familiares docuisset, non esse Deos, qui vulgò putarentur. Vid. Vossius de selectis Philosophorum c. 5.

(ff) Exemplo Diagoræ de quo supra lit. t. & Protagoræ de quo vid. Lactantius Lib. de Ira Dei c. 9. ac Stilponis ap. Laërtium in ejus Vita.

(tt) Ita Socrates, quod à Melito fuisse accusatus tanquam communes ac patrios Deos negaret, & loco illorum novæ damonia introduceret, cicutam bibere coactus fuit, velut ex ipsis ap. Platonem Apologia, ejusq. Phædone, & Laërtio in illius Vita patet.

tulerunt, sententia; quin imò si vel maximè hos aut alios Divinam existentiam quondam negâsse, aut dubiam reddidisse, concederemus, neque tamen exinde quicquam Illorum Autoritati decederet, cùm veritatem non ab unius alteriusq; sinistrè ac perversè de re aliqua sentientis opinione pendere, sed plurimorum, eorundemque doctiorum ac sapientiorum, testimoniis inniti, extra omnem dubitationis aleam positum sit. (uu)

Sed hæc de divina, Illius, per Quem omnia existunt, *Existentia*, in medium protulisse sufficiat. Convertamus nos proinde nunc porrò ad perfectissimæ *Ejus Naturæ* atque *Essentia* contemplationem, & quam clarissimè exinde quoque VETERUM PHILOSOPHORUM Sapientia splendor eluceat, dispiciamus. Ecquis verò hîc summam Illorum Sapientiam non fatis agnoscat, cùm eos tam modestè, tam consideratè, tam perspectè de summo Numine, quoad hanc rem, loqui ac sentire audit? Ut mirandum prorsus sit, homines à fide nostrâ alienissimos, & divinitus revelatæ veritatis lumine planè destitutos, tam pias pariter ac sapientes voces emittere potuisse. Audite, qui in hujus rei veritatem pervenire cupitis, egregium STAGIRITÆ effatum, quo intellectum nostrum, ad ea, quæ manifestissima omnium sunt, quemadmodum vespertilionum oculos se habere, (xx) significat; & judicate, utrum intellectus nostri,

C in

(uu) Sic quippe Steuchus de hoc negotio: Certum est testimonium Sapientum esse pro tota natione, ut quod meliores doctioresque testentur, id sit placitum ac sensus totius gentis. Et Vossius l.c. sed an hosce paucillos (qui Deum negâsse dicuntur) tanti putemus, ut aliquo eos loco habeamus, præ infinita illorum copia, qui contrarium docuerunt? præsertim cum quanto quisque Vir melior fuit, tanto minus de eo (quod Deus sit) dubitaret. Ut & Lipsius: Sed esto etiam, duo tresve illi (Deum esse) negaverint insani homines aut monstra: idcò erroris universum genus hominum damnemus, & quidem in re summa? Non facimus. Huc refer & illud Aristotelis: Oportet considerare naturam non in corruptis sed in his quæ magis se habent secundum naturam. I. Pol. c. 5.

(xx) II. Met. I. Quem secutus Jul. Cæs. Scaliger: Ad rerum sempiternarum in-

intellektionem mentis nostræ directæ acies tam imbecilla est; quàm ad Solem intuendum Nyctioracis oculus. *Exercit. I. de Subtil. Sect. 1. scribit. Cum quibus ferè convenit & illud Ambrosii: Quid autem mirum est, DEUM ab homine, neque visu, neque intellectu comprehendi posse, cum ne Solem quidem hunc aspectabilem sine noxa præsentanea rectis possimus oculis intueri. Vid. immortale hujus Universitatis Decus Contr. Rittershusius sacr. Lect. Lib. I. c. 15.*

in comprehendenda infinitâ DEI essentiâ, infirmitatem rectius ac melius indicare potuisset? Audite, qui præter hunc forsan aliorum quoque sententiam expectatis, quæ ipsius THEODORETI, at quanti Viri! testimonio, (yy) piè, prudenter ac sapientissimè de hac ipsa re, PLATO effatus est, quando *Opificem ac Patrem Universi invenire difficile, & inventum in vulgus efferre impossibile esse*, pronuntiavit. (zz) Animum advertite, quicumque estis, quorum animos hæc res afficit, ad ea, quæ apud SENECAM leguntur: *Deum nemo novit: itemque, Quid sit hoc, sine quo nihil est, scire non possumus*, (Aaa) dicentem. Considerate porrò, qui adhuc plenius & planius hoc cognoscere avetis, illud quod de SIMONIDE CICERO non tantùm notavit, sed ad se Ipsum quoque accommodavit; Illum videlicet ab Hierone, Tyranno, quid, aut qualis nam DEUS esset? interrogatum, deliberandi causa sibi unum diem postulâsse, cumq; idem ex eo postridie fuisset quæsitum, biduum petiisse, numerumque dierum sæpius deinceps multiplicâsse; tandem verò Tyranno, cur hoc faceret, percontanti; *quia quantò diutius considero, tantò mihi res videtur obscurior*, respondisse. (bbb) O piissimam

(yy) *Serm. II. ad Græcos infid.*

(zz) *In Timæo. Vid. Dn. Dillherrus alleg. Tom. II. Dissp. p. 370. Quò spectat & illud Justini: Nemini omnium, quatenus homo fuerit, concessum est, ut peringere ad primam illam ac beatam Naturam ac Essentiam queat. --- Nihil enim hominibus de rebus divinis liquidò constat, sicut ex Græcorum Sapientibus quidam dixit, quod, sanè quidem, dictum, ut veritatem ipsam accipio.*

(Aaa) *Epist. XXXI. Lib. VII. Nat. Quæst. c. 31. Edit. Lips. Confer cum his etiam Verba cap. præced.*

(bbb) *I. de N. D. §. 60. Huc quoq; refer quod de Xenophane apud Clem. Alex. in Protr. legitur. Illudq; Ciceronis; Deum cogitatione complecti non possumus. I. Tusc. Quæst. §. 51.*

mam tantorum Virorum Sapientiam, ô sapientissimam Pietatem!

Etsi verò Essentiæ divinæ contemplationem, esse rem valdè operosam ac difficilem; quin imò, ob intellectus nostri imbecillitatem, DEUM, à nemine prorsus mortalium exactè cognosci atque intelligi posse, Illi, quorum verba jam adduxi, Philosophi, verissimè non minùs, quàm sapientissimè judicârint: Neque tamen propterea eos planè otiosos, aut alienos, ab Ipsius consideratione, animos habuisse; quin potius omnes Sapientiæ suæ nervos, omne studium, atque operam suam, in id maximè contulisse, ut quo usque humanæ mentis cogitatione, in assequenda perfectissimæ Illius Naturæ notitia, pervenire liceret, pertingerent; ex iis, quæ jam porrò abs me dicentur, luculenter apparebit.

Prodeant hinc ergò rursus illi, quorum verissimam, de cognoscendi divinam Majestatem difficultate, sententiam jam modò percepimus, & quousque in Illius indagazione nihilo minùs progressi fuerint, nobis ostendant.

Sistat se nunc iterum Academicorum Parens, PLATO, quem crebra sua, ac diligens, excellentissimæ Divini Numinis Naturæ investigatio eò perduxit, ut DEUM, bonorum omnium Autorem & Causam existere, (ccc) Cunctarum rerum principium, media ac finem continere, (ddd) imò, non tam unum, bonum, pulchrum, quàm Ipsum Unum, Ipsum Bonum, Ipsum Pulchrum esse, (eee) diceret ac doceret. Succedat huic, Peripateticorum Caput, ARISTOTELES, qui, cum ante in indaganda primæ, æternæ, atque immobilis substantiæ natura fuisset occupatus; tandem sermonem suum pulchro hoc epiphonemate, dicimus itaq; DEUM sempiternum optimumq; vivens, (fff) ceu gemmâ quadam obsignat. Et alibi: DEUM, quoad

C 2

vini

(ccc) In Epinomide. (ddd) Lib. IV. de Legibus.

(eee) Vid. Mich. Piccartus insignis quondam hujus Lycæi Philosophus in Orat. de Theol. Plat. & Arist. Philosoph. Altdorff. addita.

(fff) XII. Met. t. 39.

vim suam, valentissimum, quoad decorem, formosissimum, quoad vitam, immortalem, quoad virtutem, præstantissimum, (ggg) vocat. Ut de JAMBlichO, qui DEUM esse omnia, posse omnia, ac se ipso implere omnia (hhh) ex sedulâ præstantissimæ Illius Naturæ perscrutatione didicit, de CICERONE, (iii) PLUTARCHO, (kkk) SIMPLICIO, (lll) aliisque taceam.

Quàm præclare autem, ut hætenus audivistis, Prisci Philosophi, de Ipsa DEI Essentia sunt locuti; tam egregiè præterea de Ipsius quoque proprietatibus sunt philosophati. Vultis enim, ut præter consuetum aliàs Gentilium morem, Unum tantum DEUM eos credidisse, & coluisse, nunc ostendam? En vobis PYTHAGORAM, vetustissimum illum Italicæ sectæ Conditorem, de Uno DEO tam pulchrè loquentem: *Sanè quidem Deus unus est: non ille autem, quomodo nonnulli sunt suspicati, extra hunc mundi ornatum: sed ipse in se totus, in circulo toto generationes omnes inspiciens, seculorum omnium est temperatio, & virtutum operumq; ejus omnium opifex, principium omnium, unum cæli lumen, & parens omnium, mens & animatio universorum, circulo omnium motio.* (mmm) Sed & adeò venustè canentem:

*Si quis erit, qui se pro Numine poscat haberi,
Ultrà unum, is debet mundum fabricare parem istè,
Dicereq; hic meus est. Neq; solum ita dicere oportet,
Sed regere hunc etiam vegetanti numine. Quod quum
Præstiterit, tunc demum ipse Autor habebitur Orbis.* (nnn)

En

(ggg) L. de Mundo c. 6. (hhh) Lib. cit. segm. III. c. 29.

(iii) Qui Deum, mentem solutam ac liberam, segregatam ab omni concretione mortali, omnia moventem, ipsamque præditam motu sempiterno, in Consol. p. 129. appellat.

(kkk) A. quo Is iidem Mens separata, & ab omni materiæ admixtionè sincera, nullisque perpeffionibus obnoxia, dicitur.

(lll) Qui Deum principium rerum, causam mente comprehendendam, primam atque principem esse ait, in Comment. ad Epict. Ench. c. 38.

(mmm) Apud Iustinum in Paran. ad Gracos.

(nnn) Velut ipsius Gracos versus apud Eundem in Lib. I. de Monarch. DEI occurrentes, transtulit C. Rittersbus. Vid. de hoc quoq; Lactant. de I. D. c. II,

EN SOCRATEM! Qui etsi ab ipso Apollinis Oraculo, *omniū mortalium sapientissimus esset iudicatus*; (ooo) tamen quòd Unum tantum DEUM statueret, nec plures cum vulgo admittere vellet, ab Atheniensium Magistratu veneno sibi mortem accelerare coactus est. (ppp) EN PLATONEM, DEUM, ut ante percepistis, non tam Unum, quàm ipsam Unitatem vocantem! Et: *Unum principium rerum est, ipsum absq. origine, affirmantem.* (qqq) Ecquid verò, annon etiam ARISTOTELEM, horum antiquæ Sapientiæ Triumvirorum sententiæ additum fuisse credamus? Num isthæc Illius verba, quibus, *Unum tum ratione, tum numero primum movens esse*, ait, (rrr) hoc non satis clarè ac perspicuè indicant? Num verò etiam Is aliud quidpiam, per Unum illud Primum, quod *substantiis, ut unum sit, causam esse*, (sss) dicit, quàm ipsum DEUM significare voluit? Minimè. Quin Ipse potiùs alibi dilucidè his verbis DEI unitatem adstruit: *Unus DEUS cum sit, pluribus nominibus appellatus est, ab iis utiq. suis omnibus affectibus denominatus, quorum specimen edere Ipse solet.* (ttt) Quid præterea Ille Stoicorum Pater ZENO? Nonne DEUM tam necessariò unum esse, ut nisi unus esset, neq. DEUS quidem esse posset, affirmavit? (uuu) Ne quid de horum Successoribus ac Discipulis, PHILOLAO, (xxx) ANTISTHENE, (yyy) XENOPHANE, (zzz) MAXIMO TYRIO, (Aaaa) THEOPHRASTO, (bbbb) MACROBIO, (cccc) SE-

C 3

NECA,

(ooo) Cicero *I. A. Q. §. 16. Item in Lelio §. 7. §. 13. §. in Consol. p. 276. Plinius Lib. VII. H. N. c. 31. 34.*

(ppp) *Vid. supra lit. Tt.*

(qqq) *Vid. supra lit. Eee. Et in Timao. add. Laët. de I. D. c. cit. §. Plut. de plac. Philos. c. 7.*

(rrr) *XII. Met. c. VIII. t. 49. Vid. Fonseca in Comm. ad hunc locum.*

(sss) *X. Met. c. I. t. 1.*

(ttt) *Lib. de Mundo. c. 7. Jungatur t. 48. §. 49. Lib. VIII. Phys. ubi, necesse est, esse aliquid unum & perpetuum primum movens, ait, §. Lib. XII. Met. c. ult. in quo, postquam entia nolle malè gubernari, dixisset, non est bonum multorum imperium, unus sit Dominus, statim subjungit.*

(uuu) *Vid. Steuchus loc. cit. c. 5. ab init. (xxx) De quo vid. Idem Lib. III. c. 3.*

(yyy) *Polyd. Virgilius de Rer. Invent. Lib. I. c. 1. (zzz) Aristoteles Met. c. V.*

(Aaaa) *In Dissert. I. (bbbb) Mornæus Lib. cit. c. 3. (cccc) Pol, Virg. loc. cit.*

NECA, (dddd) aliisque innumeris, emunctioris naris ac limatioris iudicii, Ethnicis dicam, qui omnes multitudinem illorum, quos fæx populi colebat, detestantes, Unitatem veri ac summi DEI, qui est Conditor & Governator hujus Universi, submissè venerati sunt. (eeee) Si quis tamen fortè est, cui hæc res propterea non usque adeò certa videtur, quod licet, laudati Viri, verbis jam modo propositis, Unum tantum DEUM se cognoscere fateantur, alibi tamen plurimum mentionem faciant, ac variis DEUM nominibus appellent; adhæc aliis quoque rebus Ejus nomen attribuant: Sciat is: Eos, quotiescunque ita loquuntur, consuetudinem vulgi imitari, cum eo tamen minimè sentire, multisque illis, quæ de Eo usurpant, nominibus, diversa, quæ unus idemque DEUS in rebus creatis exercet opera, ac varia Ejus quasi officia indicare voluisse. (fff)

Vul-

(dddd) Seneca IV. de Benef. c. 7. & II. Nat. Quest. c. 15.

(eeee) De quâ equidem communi Antiquorum Philosophorum sententiâ, prolixius Steuchus Lib. cit. capp. 6. prioribus agit, eamq; scitè vetustissimæ Philosophiæ Sacramentum nominat, quam & Prudentius in sua *Ἐπιπέτω* & elegantissimis Versibus describit. Addatur Mornæus Lib. cit. c. 3.

(fff) Non enim insolens antiquis fuit Uni Deo diversa & nomina & officia assignare, ut Hornius Lib. I. H. P. c. 5. scribit: Et quidem secundum Varronem, referente Augullino, Doctores Gentilium, etsi Deos Deasq; plures nominabant, omnes tamen in uno Jove comprehensos voluerunt. Lib. IV. de C. D. c. 9. & VII. c. 23. Et Apulejus Lib. de Mundo: Cum sit unus DEUS pluribus nominibus cietur propter speciem multitudinis, inquit, quarum diversitate fit multiformis. Quin & Lactantius, postquam variorum de Uno DEO Verba attulisset, sic tandem concludit: Qui licet diversis nominibus sint abusi, ad unam tamen potestatem, quæ mundum regeret, concurrerunt Lib. de I. D. c. cit. Pertinent huc quoq; Senecæ Verba lit. dddd. allegata & qua Laërtius de Zenoniis in Vita Zenonis refert, nec non illa Steuchi: Errante multitudine, Deosq; commentitios colente Sapientes aliud sensisse, & vanitate vulgaribus concessa, Veritatem sibi reseruisse Lib. III. c. 3. dicentis. De Platone Verò hic speciatim scire ac notare refert, quod de Eo Mars. Ficinus in argumento ad ejus Cratylum scribit: Neque verò nos turbet, quod plures sæpe nomet Deos; unicum enim per seipsum in Parmenide & Timæo probat Deum; Cæteros vero angelicos cœlestesque DEI ministros, cum DEOS nominat, non tam Deos, quàm Divinos intelligit; & in arg. ad Lib. VII. de Legibus: Etsi in plurali sæpe, ait, Deos colendos esse, concludit tamen

men numero singulari. *Sed nec illo defensore Is eget, cum Ipse causam suam satis in Epistola XIII. ad Dionys. his verbis agat.* Notam autem Epistolarum scribens, quas aut serio, aut non serio scribo, etsi opinor Te meminisse, tamen attendito diligenter, animumque advertito. Seriae igitur epistolae initium est DEUS, non seriae DII. *E quo loco cecus sit oportet, qui Platonem unum Deum agnovisse non videt! Adde tamen, ex abundantissimis, etiam qua Justinus in Paran. ad Grac. & Theodoretus serm. II. ad Grac. insid. qui hanc rem pluribus persequuntur, habent, & Lud. Vivis in Annos. ad August. de C. D. Lib. V. c. 1. de Eo testimonium: Ut & Mornæum c. 3. p. 41.*

Vulcis præterea, ut Ejus *Simplicitatem* verbis Illorum jam quoque exprimam: Ecce Vobis PLATONEM, à quo DEUS, simplex & verax in dictis & factis, vocatur. (gggg) Ipsiusque Interpretem FICINUM, Qui: Cupis & DEI pulchritudinem cerne-
re, quærit? ac statim: *Auferas multiplicem illam formarum compositionem, simplicem prorsus relinque formam, confestim DEI speciem fueris consecutus, responder.* (hhhh) EN ARISTOTELEM; si alijus natura simplex sit, Ei semper eadem actio erit jucundissima, atq; idcirco DEUS semper una ac simplici gaudet voluptate, asserentem. (iiii) EN SIMPLICIUM; Primum, qua voce DEUM intelligit, simplicissimum esse necesse est, asseverantem! (kkkk) Ecquid aliud, quam Ejus simplicitatem, vocabulum *Mentis* innuit, quo Ipsum sæpissimè in Illorum scriptis indicari nemini non constat. (lll)

Ex-

(gggg) II. de Republ. (hhhh) In Comment. ad Illius Consilium de Amore c. 17.

(iiii) VII. Eth. c. 15. Conf. II. de Cælo r. 36. XII. Met. c. 7.

(kkkk) In Comment. ad c. 1. Epist.

(lll) Plut. Lib. I. de Pl. Philos. c. 6. *Si simplicem, simul & immaterialem atque incorporeum Deum esse Eos credidisse necesse est, id quod de Platone Cic. I. de N. D. §. 30 expressè testatur. Nec obstat, Eum mundum & cælum & astra & terram &c. Deum esse, ut ibidem quoq; indicatur, dixisse, qua nemo sanè materia expertia esse judicabit. Etenim Is, (vel sui causa, quod nimirum tristia Præceptoris sui fata, sibi perpetuò ob oculos versantia, metuere, vel Reip. commodo; quod plurium Deorum formidine magis in officio contineri, rudem ac inconditam plebem posse, sibi persuaderet) trinas, ut ait Apulejus, Deorum species statuit, quarum prima est, unus & solus ille, summus ultramundanus, incorporeus; orbis hujus Pater & Architectus. Aliud genus est, quale astra habent, cæteraque numina, quos cælicos vocamus: Tertium habent, quos Medioximos Romani veteres appellant: Quod & sui ratione & loco & potestate Diis summis sint minores, hominum natura profectò majores. Ex quo, de Summo hujus Orbis Patre ac Architecto,*

enim

eum loqui, quando DEUM incorporeum vocat, satis patescit. Sed & Aristoteles, Deum immaterialem atq; incorporeum esse, clarè innuit. II. de Cælo r. 36. & VIII. Phys. c. 10. Ubi primum Motorem carere partibus, & magnitudinis expertem esse, contendit. Nec est, quod quis fortè Deum ab ipso V. Top. c. 1. animal vocari obvertat, cum vocabulum ζῷον, quod in Græco textu occurrit, de Deo, & Damonibus sive Angelis usurpatum, non aliquid ex corpore & anima constans, sed rem solum viventem denotare, ex doctissimorum Virorum observatione manifestum sit. Quo equidem sensu Plato ap. Justinum in Dial. cum Tryph. Jud. & Speusippus ap. Francisc. Patrit. Tom. II. discuss. Peripat. cap. 8. & Zenonii in Vita Zenonis ap. Laërtium: DEUM, nec non D. Gregorius in Homil. XX. in Evang. Angelum animal nuncuparunt. Vid. Cæl. Lud. Rhodig. Lib. XXII. c. 2. & H. J. Scheurl in Epit. Theol. Nat. p. 41.

Expectatis insuper, ut DEUM omnis prorsus mutationis expertem esse, ex Illorum sententia demonstrarem? Ita nobis Eum SOCRATES depingit; cùm, quoties ipse animus per se ipsum excogitat, se confert, ad purum, sempiternum, immortale, semper eodem modo se habens, ait: Et quando: Animam ipsi divino, immortali, intelligibili, uniformi, indissolubili, semper eodem modo, & secundum eadem seipsum habenti simillimam esse, inquit. (mmmm) Eundem nobis PLATO considerandum proponit, dum, impossibile est DEUM mutare se velle perhibet; Ejusdemq; discipuli, Quis, teste celeberrimo Hipponensium Episcopo, viderunt, quicquid mutabile est, non esse summum DEUM, & ideo omnem animam, mutabilesq; omnes spiritus transcenderunt, quærentes summum DEUM. (nnnn) Sic Ipsum ARISTOTELES describit, dum primum movens, nulli prorsus mutationi obnoxium esse, affirmat. (oooo) Nec diversum ab his sensisse SENECAM, ex verbis Ejus sequentibus constat: Non externa cogunt Deos, sed sua illis in legem æternam voluntas est; statuerunt, quæ non mutarent: itaq; non possunt videri facturum aliquid, quamvis nolint: Quia quicquid desinere non possunt, perseverare noluerunt, nec unquam primi consilii Deos pœnitet, ut & illis: sapientis Viri sapientiam negatis, posse mutari, quantò magis DEI? (pppp) Desi-

(mmmm) Plato in Phadone. (nnnn) Idem Lib. II. de Rep. ubi hanc rem fusè pertractat. Et August. L. VIII. de C. D. c. 6.

(oooo) II. de Cælo. r. 36. (pppp) Lib. VI. de Benef. cap. 23. & II. N. Q. c. 36.

Desideratis, ut *Æternum* Eos quoque statuisse *DEUM* vobis significem? Ecce primò Vobis hoc indicet, Qui, ob egregiam, quam post *Reipublicæ* curam, in contemplanda rerum natura navavit operam, omnium primus Sapiens nomine fuit cohonestatus, *THALES* Ille, à patria Milesius dictus, *DEUM* omnium rerum antiquissimum esse, principioq; ac fine cavere, disertis verbis significans. (qqqq) Quem *PARMENIDES*, qui à *Platone* Magnus dici meruit, (rrrr) excipiat, suam de æterno Deo sententiam his verbis proponens:

*Est is & ingenitus, nec in illum mors cadit unquam,
Unigena est, totusq; & semper firmus, & ortus
Expers (sss) -- -- -- --*

Sequatur ipse *PLATO*, cujus hæc de æterno Numine verba leguntur: *Erat & erit, quæ nati temporis species sunt, non rectè æternæ substantiæ assignamus; dicimus enim de illa: Est, erat, & erit. Sed illi revera solùm esse competit. Fuisse verò & fore, deinceps ad generationem tempore procedentem referre debemus. Motus enim quidam duo illa sunt. Æterna autem substantia, cum eadem semper & immobilis perseveret, neq; senior sit unquam, neq; junior, neq; fuit hætenus, neq; erit imposteum, neq; recipit eorum quidquam, quibus res corporeæ, mobilesq; ex ipsa generationis conditione subjiciuntur. (tttt) Succedant Ipsi haud incelebres Eius Sectatores *MAXIMUS TYRIUS*, & *APULEIUS*: Quorum Ille æternum Deum, his verbis prædicat: *Deus, omnium, qui extant Pater, Conditorq; sole antiquior, antiquior Cælo, omni tempore major, omni ævo, & quicquid in natura mutatur. (uuuu) Hic verò divinam æternitatem sic admiratur: DEUS sempiternus, DEUS æternus, nec nasci potest, nec potuit, hoc est, hoc fuit, hoc erit semper. (xxxx) Jungat se his quoque ARISTOTELES, &**

D suum

(qqqq) *Laert. in ejus Vita. Plut. in Concl. sept. Sap. Clem. Alex. Lib. V. Stromat. (rrrr) In Protagora. (sss) Sicut ipsius Græca Verba. Clem. Alex. l.c. exprimit. (tttt) In Timæo. De quo & Plut. Lib. VIII. Sympos. quæst. I. Quod, Deum non natum, & æternum nominaverit Patrem, refert. (uuuu) Dissert. 38. (xxxx) In Asclep.*

suum illud: *DEI operationem, immortalitatem; hanc verò vitam sempiternam esse, nobis è profundissimo sapientiæ suæ thesauro suppeditet.* (yyyy) Nec non CICERO, cujus suada hanc rem præterea sequentibus verbis confirmat: *Qua nobis natura informationem Deorum ipsorum dedit, eadem insculpsit in mentibus, ut eos æternos & beatos haberemus.* (zzzz) Agmen tandem claudat Plutarchus, à quo *DEUS interitus expers atq; æternus suapte natura, dicitur; & qui, interitui obnoxium & natum nemo ferè cogitavit, insuper asserit.* (1.)

Scire præter hæc forsàn & illud cupitis, utrum, *Deum omnia posse, ab his creditum sit?* Id verò, vix quenquam Illo- rum negasse, aut in dubium vocasse, affirmare haud vereor, præter PLINIUM & PLUTARCHUM, quos equidem in re adeò manifesta, tam turpiter se dedisse, & in tam gravem errorem lapsos fuisse, miror; Quorum ille: *Imperfecta verò in homine natura præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia, asserere non dubitat: Nam neq; sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum, in tantis vitæ pænis; nec mortales æternitate donare, aut revocare defunctos; nec facere, ut qui vixit, non vixerit, qui honores gessit, non gesserit, nullumq; habere in præterita jus, præterquam oblivionis; atq; (ut facietis quoq; argu- mentis societas hac cum DEO copuletur) ut bis dena, viginti non sint, ac multa similiter efficere non posse, per quæ declaratur haud dubiè natura potentia, idq; esse quod DEUM vocamus.* (2.) Hic verò: *Non potest omnia DEUS facere, fatis audacter effutit,*
aut

(yyy) II. de Cælo. l. 17. Add. VIII. Phys. l. 36. & 86. XII. Met. c. 7. l. 36. 39. 41. Ref. huc etiam illa loca, ubi Deum immortalem & incorruptibilem vocat, ut: Lib. V. Top. l. de Cælo. l. 22. & II. l. 36. (zzzz) I. de N. D. §. 45.
(1.) Lib. de EI ap. Delphos; ubi hac pulcherrima extant: Deus autem, si ita dicendum sit, est, & est nulla ratione temporis, sed æternitatis immobilis, tempore & inclinatione carentis, in qua nihil prius est, nihil posterius, nihil futurum, nihil præteritum, nihil antiquius, nihil recentius: Sed una cum sit, unico Nunc, sempiternam implet durationem, & hujus ratione, quod esse dicitur, verè est, non futurum, non præteritum, neque orsum, neque desituum! Idem is etiam de DEO affirmat in Lib. de Stoic. repugn. & Lib. I. de Philos. sect. c. 7. (2.) Lib. I. Nat. Hist. cap. 7.

aut faciat, sicut Deus, nivem nigram, ignem frigidum, rectum eum, qui sedet, vel contra. (3.) Rectius verò his longèq; melius sapit ARISTOTELES, qui, licet aliquid horum à DEO fieri haud posse, ipse credat, & concedat, (4.) Ejus tamen potentiam nihilo minùs infinitam esse, verissimè judicat. (5.) Rectius longèq; melius & illi hac de re censebant, qui, teste CICERONE, Nihil esse, quod Deus efficere non possit, quondam dixerunt: (6.) id quod & SENECA haud diffitetur, dum, Deum majorem potentiorumque cunctis esse, prædicat (7.)

Quem verò omnia posse plerique Antiquorum Philosophorum crediderunt, quidnì etiam omnibus in locis esse presentem Eisdem insuper statuisse arbitremur. THALES profectò, si hoc ignorasset, non omnia Diis plena dixisset! (8.) HERACLITUS in casa furnaria sedens, nisi hoc scivisset, non ita confidenter his verbis alios ad se vocasset; (9.) ingredimini, ne huic quidem loco Diis desunt immortales. Nec EMPEDOCLES DEUM spheram, cujus centrum ubiq;, circumferentia nusquam est, vocasset. (10.) Quid? quod PLATO Thaletis sententiam quasi confirmaturus, præclare & sufficienter dictum, Deorum plena esse omnia, ait, adeò ut Superi neq; obliviscantur nostrarum rerù, neq; nos deserant. (11.) Qui & ap. Apulejum: Non usq; adeò sejunctos & alienatos à nobis Deos, inquit, prædico, ut ne vota quidem nostra ad illos pervenire arbitrer. (12.) Sed & JAMBlichus his elegantissimis verbis

D 2 hanc

- (3.) Lib. I. de Plac. Phil. c. eod. Quæ partim mendacia, partim et alia sunt, quæ sub objectum omnipotentia divina minimè cadunt. Vid. Stahl. in Disc. ad T. III. Met.
- (4.) V. Nicom. c. 13. (5.) XII. Met. c. 7. & Lib. de Mundo c. 6.
- (6.) II. de Divinat. §. 86. Qui & II. de N. D. Sustinendi muneris propter imbecillitatem difficultas, minimè cadit in majestatem Deorum, perhibet.
- (7.) Epist. 58. & 31. Ille maximus potentissimusq; ipse vehit omnia, de DEO scribit.
- (8.) Apud Aristotelem Lib. I. de Animat. 86. Cic. II. de Leg. §. 26.
- (9.) Arist. de part. Animal. c. 5.
- (10.) Apud Anonymum in Vitis Philosophorum & Poëtarum 1479. Norib. impressum. Deum quidem is spheræ adeò comparare videtur, quia globosa figura, tanquam sola omnibus sui similis præstantissima est. Plut. Lib. VI. de Plac. Philos. Quomodo verò id, quod ubiq;, & tamen nusquam sit, intelligendum, Piccartus in alleg. orat. explicat.
- (11.) In Epinomide. (12.) De DEO Secretis.

hanc rem porrò declarat. *Quid prohibet, inquit, Deos passim per omnia ingredi, & quid deinde ipsorum detinet vim, ne sint in caelesti etiam axe? Fortioris enim opus hoc esset causa, concludentis & coërcentis ipsos, & circumscriptis ipsos in quibusdam partibus. Scilicet quod revera, incorporeumq; est, suapte natura ubicunq; voluerit, ibi est. Et iterum: Nec usquequaq; veri habet faciem, ut non nisi olympo, nec alibi, habeant domicilium numina, cum Deorum sint plena omnia. (13.)* Quin nec auditu indigna esse iudico illa SENECAE verba: *Deus ubiq; & omnibus praesto est; quocunq; te flexeris, ibi illum videbis occurrentem tibi. Nihil ab illo vacat: opus suum ipse implet. (14.)* Pulchra profectò tantisque Viris dignissima verba! Quibus tamen non possum, quin illud egregium PLUTARCHI, de divina praesentia testimonium adhuc subjiciam: *Qui verò Deorum imperium, inquit is, tanquam tyrannidem metuit tetricam & inexorabilem, quò concedat? quò fugiat? quam terram Dei expertem, quod mare inveniat? In quam mundi partem penetrabis, ibiq; te abscondens, effugisse te Deum putabis, miser. (15.)*

Sed nec omnium rerum scientiam DEO Eos abjudicasse, argutum illud THALETIS responsum arguit, qui ab aliquo, an facta hominum DEOS fallerent? quæsitus: *Ne cogitata quidem, respondit. (16.)* Cui illud quoque CICERONIS accedit: *Nihil DEOS ignorare, quod omnia sint ab iis constituta, neque non posse futura pernoscere. Et rursus: Nec enim ignorare Deus potest, quâ mente quisq; sit. (17.)* Cum quo & istud PLUTARCHI; *Deus non ignorat cuiusq; indolem ac naturam, asserentis, (18.)* ex asse convenit; illudq; SENECAE; *Nihil*

Deo

(13.) *Lib. cit. segm. I. c. 8. & 9. (14.) Epist. 95. & IV. de Benefic. c. 8.*

(15.) *De Superst. Fortè & Pythagoras huc respexerit, cum Deum, animum per universas mundi partes, omnemque naturam comitantem atque diffusum &c. Vocavit. Lact. Lib. I. de Fals. Rel. c. 5. Et Illi, de quibus Cicero I. Acad. Quæst. §. 28. 29. loquitur. De Aristotele, utrum DEUM ubiq; praesentem esse statuerit, dubium ferè atq; incertum esse videtur. Vid. Paul. Slevogtus disp. 1b. XV. & Cellarius in Epitom. Theol. Nat. p. 60. (16.) Val. Max. Lib. VII. c. 2. (17.) De Divinat. §. 105. & 125. (18.) De hi qui serio, &c.*

hoc quoq; felicissimè imitatus JAMBLICHUS, in hæc cedro dignissima erumpit verba: *Dii, inquit, non nisi bonorum Autores & nullius causa mali; quin etiam Dii ipsi bonum possident per essentiam, ita quod eorum essentia est ipsissimum bonum, veluti, caloris calefacere, & lucis lucere.* (26.) Quibus haud dissimilia præclarus ille Stoicæ Sectæ Alumnus, CLEANTHES apud PLUTARCHUM in medium adfert: *Nulla ratione dici potest, ait, DEUM turpitudinis ulla ex parte causam esse; sicut enim lex delinquendi, DEUS impietatis causa nullo modo consentaneè dici possit: Ita rationi convenire Deos etiam, nulla ex parte causam esse turpitudinis.* (27.)

At nec illud etiam planè à me silentio prætereundem esse existimo, quàm mirificè, præter alios, DEI *Justitiam*, illi duo, jam sæpè laudati, nunquam tamen satis laudandi, veteris Sapientiæ Antistites, PLATO & ARISTOTELES celebrent atque extollant, quamque DEUM ab omni injustitia immunem prædicent: *DEUS nusquam, & nullo modo injustus est, dicit Ille, sed quàm justissimus, totam videlicet Justitiæ complexus potestatem. Et: Numina nihil injustum agunt, agerent enim contra naturam propriam.* (28.) Hic verò: *Nefas esse, Deum injustitiæ arguere, perhibet.* (29.)

Sed de *Proprietatum quoque divinarum* consideratione nunc plus satis! Quin & hîc universæ considerationis de DEO (Quem nos longè rectiùs ac perfectiùs, quàm Illi, divinæ revelationis ductu cognoscentes, ob Essentiæ simplicitatem UNUM, ob Personarum pluralitatem TRINUM appellamus) secundùm *Antiquorum Philosophorum* mentem ac sententiam, meta ac terminus esto. De quâ re equidem longè plura adhuc proferre possem, nî aurium Vestrarum, *Auditores omnium Optimi*, patientia, prolixiori de his sermone, abuti mihi religio foret. Hinc igitur dimissa *Creatoris* considera-

(26.) *L. c. segm. 4. c. 6. Qui & his paulò post sequentiâ subnectit: Quandoquidem de bonitate DEI quis dubitet? de qua omnes, tam Graji, quam Barbari verissima fama, ac voce, unâ consentiunt.*

(27.) *De repugn. Stoic. (28.) In Theateto. (29.) II. Magn. Mor. cap. 8.*

tione ad *rerum ab ipso creatarum* contemplationem me jam ulterius converto. Ac primò quidem ad cœlestes illos Spiritus, quos, voce à Græcis accepta, *Angelos* (30.) appellare consuevimus, me confero, quàm in illorum quoque contemplatione quædam *veteris Sapientia* vestigia appareant, paucis ostensurus: quæ licet, non secus ac reliqua *veterum Philosophorum* placita, falsis sæpe nominibus, & perversis opinionibus contecta atque involuta sint, (31.) nihilo minùs tamen satis luculenta de *vera Illorum*, cujus considerationem in me suscepi, *Sapientia*, signa ac testimonia nobis præbere possunt.

Enimverò, cùm quidam reperiantur, qui, si non omnibus Ethnicorum Philosophis, tamen ARISTOTELI, penitus ignotam fuisse Angelorum Existentiam sibi persuadent, (32.) in id præcipuè incumbendum mihi esse arbitror, ut sicut alios illorum haud infimæ classis Philosophos; ita quoque ARISTOTELEM non planè nullam habuisse de his cognitionem, jam Vobis manifestum reddam. Ut verò à PYTHAGORA, quo Viro, dicente AUGUSTINO, *nihil in contemplativa virtute olim Gracia habuit clariùs* (33.) hujus rei initium faciam, quid aliud, quæso, Eum per Dæmones intellexisse existimatis, cum, *Deos demonibus in honore præferendos esse*, docet, (34.) quàm quos Angelos vocare nos vulgò sole-

(30.) Quo nomine non natura, sed officium ad quod ab initio omnes Angeli simpliciter creati sunt, notatur. Hinc Augustinus: Quæris nomen hujus naturæ? Spiritus est? Quæris officium? Angelus est. In Psal. CIV.

(31.) Unde Andr. Cæsalpinus in suo de Dæmonum investig. c. 3. Nobis ac cæteris omnibus Christianam fidem sequentibus, gratiæ præ cæteris DEO Opt. Max. habendæ sunt, quòd divina quadam sorte datum est, ea nosse, in quibus tot Philosophi, propriis viribus nixi, veluti balbutientes hæsitant: Quæ enim hominum ingenium attingere nunquam potuisset, revelata nobis sunt in Sacra Theologia. Inde igitur, ut reliqua mylteria, sic & dæmonum naturas & differentias unusquisque addiscere potest.

(32.) Quod faciunt Franc. Piccolomineus in Lib. de Rerum defin. § Theod. Angelus in nova sua sententia, quòd Metaphysica sint eadem, qua Physica.

(33.) August. Lib. I. de Consens. Evang. c. 7. (34.) Laërtius in Eju Vita.

solemus. Quid aliud eodem nomine & PLATONEM & ZENONEM cum suis discipulis innuisse creditis? Quorum ille eorum naturam simul & officium egregiè his verbis describit: *Omnia natura Daemonum inter mortales Deosve est media; interpretatur ac trajicit humana ad Deos, divina ad homines; Horum quidem preces & sacrificia, illorum præcepta sacraque solennia, institutionem & ordinem; in utroque medio constituta, totum complet, ut universum secum ipso tali vinculo connectatur.* (35.) Hi verò; quosdam esse demones, dixerunt, quibus insit hominum miseratio, inspectores humanarum rerum. (36.)

Quorsum ARISTOTELEM respexisse verbis illis judicatis? queis nonnullis animalibus (vel rectius, fortè, viventibus) vim inesse, progrediendi; nonnullis ratiocinandi & intelligendi, ut hominibus, & si quid aliud hujusmodi est, aut etiam honorabilius dicitur? (37.) quàm ad medias inter DEUM & homines substantias, quas angelicas vocamus? Quid aliud ipsum *Demoniorum* voce; (38.) quid aliud per *primas* illas substantias, quæ sint actus sine potestate, indicasse (39.) putatis, quàm intelligentes istas ac invisibiles naturas? quas Præceptor ipse PLATO graphicè iterum his verbis depinxit: *Quamvis hi Demones propè nos sint, nunquam tamen manifestè nobis apparent: prudentia mirabilis participes sunt: acuto quippe ingenio, tenaciq; memoria cogitationes nostras omnes cognoscunt: Honestos bonosq; homines mirificè diligunt, improbos vehementer oderunt, utpote qui doloris participes sunt.* (40.) Ecquid quæso à magno hoc Viro in hanc rem clariùs, pulchriùs

(35.) In *Convivio*. Conf. cum his quæ Apulej. habet in *Lib. de Deo Socratis*.

(36.) Laërt. in *Vita*. (37.) II. de *Anima* t. 29.

(38.) V. *Met.* cap. 8. de quo loco vid. Scheurl *loc. cit.* p. 71. II. *Rhet.* 23. I. *Eud.* 1. Quibus nonnulli addunt verba initialia c. 2. *Lib. de Divinat. per somn.*

(39.) *Lib. de Interpr.* c. 13. in *Organ.* Julii Pacii (aliàs 15.) Qui in *Comment. ad hunc loc.* Primus substantias appellat, non individua, ut *Categ.* c. 5. sed substantias æternas, i. e. DEUM & reliquas cœlestes intelligentias.

(40.) In *Epinamide*. Adde Ficinum in *Comment. ad Illius Conviv.* c. 3.

chrius ac sublimius dici potuisset? Cujus adhuc etiam illud habemus tam præclarum de immortalitate Angelorum testimonium, quo DEUM illos his verbis alloquentem introducit: *Quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino non estis. Nec tamen unquam dissolvemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea majus præstantiusq; vobis est vinculum ad vitæ custodiam, quam nexus illi, quibus estis tunc, cum gignebamini, colligati. (41.)*

Neq; verò bonorum tantum, ad quos ea, quæ jam diximus, præcipue pertinent; verum etiam malorum Angelorum naturam, atque officium, neutiquam Eos latuisse, ex illo PORPHYRII manifestum evadit, dicentis: *Per contrarios tamen ac infestos demones, usus omnis in Magia ipsa perficitur. Eiusmodi enim maxime demonibus præsidem potestatem in placent & venerantur, qui per veneficia res noxias exercent. Mali siquidem illi Demones, magnam copiam habent omne genus apparitionum atq; imaginum; possuntq; tum monstris atq; prestigiis ludificare mortales, tum philtis & amatoris potionibus, quas conficere egregie callent. Omnem præterea divitiarum & gloriæ spem, in iis demonibus locatam ferunt; præcipue verò imposturæ fraudisq; artificium: mentiri enim ac fallere, ut proprium sibi vindicant, divinitatem verò sibi arroganter usurpant; præsidens autem illis potestas, videtur maximus quidam DEUS. (42.)* Ad quod Angelorum genus, quidni illum quoque Dæmonem referendum esse putemus, Qui, ut PLATO loquitur, plurimis voluptatem admiscere solet, quæ ille tanquam illecebra quadam utitur, perniciosumq; hamum obducens, alios quidem fallit; perditq; hominem. *Quidam verò valentiori animo præditi, laqueos prævident, eosq; transiliunt. (43.)*

E

Plura

(41.) In Timæo. (42.) Theodoret. serm. III. ad Græc. In fid. ubi plura hujus generis à Porphyrio adferuntur.

(43.) In Phædro. add. Theod. l. c. In eadem, cum laudatis Philosophis sententia fuisse complures alios, utpote: Plotinum, Jamblichum, Hermetem, Amelium, Maximum Tyrium, Epictetum, Chalcidium, Ciceronem, Proclum

clum, qui omnes ☉ esse substantias separatas, ☉ bonis malisq, generibus distingui asseruerint, Scheurelius l. c. p. 70. testatur: Licet diversis omnino nominibus ab iis fuerint appellati; ac alii quidem illos Deos, alii, dæmones, alii, dæmonia, alii, genios, alii, intelligentias ☉c. Vocaverint. De quâ re vid. Steuchus Lib. integr. VIII. Ad hac etiam Tertullianus, Gentilium Philosophis non incognitam fuisse Angelorum existentiam his verbis docet: Atque adeò dicimus esse substantias quasdam spirituales, nec nomen novum est, sciunt Dæmonas Philosophi, Socrate ipso ad Dæmonii arbitrium expectante. Quidni cum & Ipsi Dæmonium adhæsisse à pueritia dicatur. Angelos quoque etiam Plato non negavit. Apolog. adv. Gentes c. 22. Aristoteli verò B. Dn. D. Joh. Gerhardus (quod Is nempe per Intelligentias, quas Orbium cælestium motrices facit Lib. VIII. Phys. c. 6. ☉ XII. Met. c. 8. nil aliud intelligat, quàm Angelos) egregium hoc testimonium perhibet: Nos nullam dicam scribimus Aristoteli, quod Intelligentias mentes à corpore separatas introduxerit, & ad qualemcunque illarum cognitionem ex ordinatissimo cæli motu penetrarit; quin potius dignum admiratione censemus, quod verbi lumine destitutus, per lucem naturæ eò usque se extulerit, ut ruborem Saducæis incutiens, præter visibiles & corporeas creaturas etiam invisibiles & incorporeas Intelligentias dari haud inscitè collegerit, ac per hanc scalam ad primum & summum Motorem utcunque agnoscendum conscenderit. His adde Ernelt. Sonerum in Comment. ad c. 8. Lib. XII. Metaph. ☉ Cæsalp. loc. alleg.

Plura in re tam aperta cumulare testimonia haud immeritò supersedeo; ne fortè, ut ARISTOTELES quondam dixisse fertur, (44.) Solem adhibita lucerna ostendere velle Vobis videar: Ac potius à summi rerum omnium Opificis, & cælestium ejus Ministrorum consideratione, ad admirandi Ipsius Opificii contemplationem jam nunc progredior. De cujus quidem pulcerrimæ juxta ac artificiosissimæ machinæ, rerumq, quas ambitu suo complectitur, & in amplissimo suo sinu fovet, Origine, licet in diversas olim partes abeuntes Philosophi, magna animi inter se contentione decertaverint; aliis unum tantum, aliis plura eorum principia constituentibus; (45.) nemo tamen Illorum, quantum scio, adeò mentis & consilii inops fuisse repertus est, qui alium, præter unicum DEUM, rerum Conditorem, & orbis Architectum introduxisset; Quin imò verò, una quasi voce omnes,

(44.) Stobæus serm. IV. (45.) Vid. Piccolomineus de Philos. placit. in attent. ad interna Generat. rerum nat. principia.

mnes, divinæ Mentis Sapientiâ, elegantissimam hanc mundi fabricam productam esse, confessi sunt. THALES certè, ille Sapiantum antiquissimus, etsi omnia ex aqua orta fuisse contendebat, (46.) *Mentem* tamen, (qua voce DEUM complectebatur) *cuncta ex ea formasse*, dixit; quin & interrogatus, quid esset pulcherrimum? *Mundus*, respondit: *Est enim opus DEI.* (47.) PYTHAGORAS, qui primus Philosophi nomen usurpavit, (48.) plurimum in Philosophando numeris *quorum vim in natura maximam esse* (49.) statuebat, tribuens; per *Monada* DEUM, rerum omnium Autorem, intelligebat. (50.) ANAXAGORAS item, quamvis è similibus inter se particularum commixtione & compositione res omnes originem suam traxisse erat persuasus; tamen opus fuisse, ut (51.) à divina Mente particulæ illæ apertè componerentur, simul arbitrabatur. (52.) XENOPHANES quoque, hoc paulò antiquior, rerum principium unum esse, neque id esse mutabile, & id esse DEUM neque natum unquam, & sempiternum tradens, hujus rei veritatem satis clarè indicavit. (53.) *Nec diversum*, ab his, senserunt Illi, qui à Stoa nomen acceperunt, Magistrum suum Zenonem secuti, duo rerum principia statuentes, *agens & patiens*, hoc quidem *materiam*, illud *Deum* esse; *ac sempiternum, unigenitum & incorruptibilem Deum singula creare, tantiq; operis* (mundi scil.) *& ornamentis Opificem esse*, disertè fatentes. (54.) Sed & PLATO, quem sæpissimè hactenus loquentem audivimus, DEUM *Materia*, quam mundi principium vocat, adjun-

E 2

gens,

(46.) Cic. IV. Acad. Quæst. §. 118. Plut. I. de Plac. Philos. c. 3.

(47.) Idem Lib. I. de N. D. §. 25. Laert. in Vita

(48.) Laert. in Proœmio, & Vita Ipsius. Cic. V. Tusc. Quæst. §. 8.

(49.) I. Tusc. Quæst. §. 19.

(50.) Lipsius in Physiol. Stoic. Lib. I. Diff. 4. ubi plura hac de re leguntur.

(51.) Cic. IV. Acad. Quæst. 118. (52.) Ibid.

(53.) Laert. in Vita Zenonis; & Seneca ep. LXV. *Universa ex DEO & materia, constant, inquit.*

(54.) Laërtius in Vita.

gens, se rerum omnium Creatorem Ipsum agnoscere his admodum perspicuis verbis significavit: *Animalia cuncta mortalia, plantasq, quaecunq, è terra ex seminibus radicibusq, nascuntur, & quaecunq, inanimata in terra consistunt, sive liquefieri possint, sive non possint; numquid alio quodam opifice fabricata, quàm DEO, facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? (55.)* Quorum omnium denique sententiam, his paucis quidem, sed admodum significantibus verbis ARISTOTELES comprehendisse videtur: *Vetus sermo est, inquit, & à Majoribus proditus inter omnes homines, universa tum ex DEO, tum per DEUM constituta fuisse atq, coagmentata. DEUMq, rerum omnium Autorem deinceps appellans, nec non illos EMPEDOCLES versus præterea in suæ sententiæ confirmationem adducens:*

*Omnia quotquot erunt, quot sunt præsentia, quotq,
Orta fuere antehac, stirpes, hominesq, feraq,
Inde etiam volucres, piscesq, humoris alumni,
Longeviq, Dll. (56.) -- -- --*

Ec-

(55.) *In Sophista. Et ibid. paulò post: Quæ natura gignuntur, arte divina fiunt, inquit. Itemq, Nos utique & animalia cætera, eave ex quibus illa gignuntur, ignis & aqua, horumque germana, à Deo omnia procreata scimus, singula illa effecta atque opera. Cui subscribens Plutarchus: Præstat igitur, ait, Platonis sententiam sequi, atque hoc etiam dicere & canere, Mundum à DEO factum esse: nam & Mundus omnium operum est pulcherrimum; & DEUS omnium causa præstantissima. L. de Anim. procreat. His add. quod Lib. 1. de Plac. Philos. cap. 6. DEI (Creatoris) notionem suggestit primùm conspecta eorum, quæ in mundo sunt, pulchritudo; nihil enim temerè & fortuitò nascitur, sed ab arte aliqua efficitur, scribit; & L. de Fato: Eundem Patrem & Opificem omnium appellat.*

(56.) *Conf. cum his qua 1. de Cælo r. 100. leguntur: Ab immortali illo & divino, aliis pendet; his quidem exactiùs, his autem obscuriùs, esse & vivere. Et XII. Met. r. 39. ubi, à tali principio (quod æternum ac substantia & actus est. ibid. r. 25. movens primo sempiterno & uno modo r. 43.) tum cælum, tum natura dependent, ab eo dicitur. Quibus jung. ea, qua haud indoctè præterea de hoc negotio tradiderunt Plur. Reç. Dn. M. Paul. Weberus, Fautor meus admodùm colendus, in disp. de trina DEI circa inferiora causalitate A. 1647. Jena; & Dn. M. Heinr. Rixnerus in Disp. de Quæst. An Aristoteles cognoverit creationem? 1658. Helmst. habita.*

Ecquantum, quæso, in his *Antiquorum Philosophorum* dictis, Sapientiæ latet, quamq; evidentissimè DEUM res omnes, quas Mundus complectitur, condidisse, ex iis perspicitur?

Neque verò ab omnipotenti DEI virtute immensam hanc rerum Universitatem solùm esse creatam, sed ab Ipsius quoque infinitâ potestate eandem perpetuò regi, & gubernari, rebusque in ea contentis, perquam benignè ac providè à divina Bonitate prospici, mira insuper mentis sagacitate, ingeniiq; solertia Illi pervestigârunt. Etsi autem non omnes una eademque via inceserint, sed quidam eorum (vel quod DEO indignum esse, rerum quarumlibet, etiam abjectissimarum & vilissimarum, curam existimarent; vel quod malis sæpe in hac vita benè, bonis verò malè rem evenire cernerent) ab aureo veritatis tramite, cum Duce & Antesignano suo EPICURO, in periculosa errorum devia deflexerint: Sufficit tamen, quod longè majorem, rectè, quàm perversè sentientium messem metere nobis liceat. Possum enim EPICURO DEUM, *otiosum, nec ullam rerum à se creatarum curam gerentem* (57.) fingenti, magna illa veteris *Philosophia* Nomina PYTHAGORAM (58.) & SOCRATEM, (59.) quorum uterque expressis verbis contrarium indicat, opponere. Possum LUCRETIO (60.) & PLINIO, (61.) aliisve, di-

E 3

vina

(57.) Laërt. & Anonymus *in ejus Vita*. Et apud Cic. *Lib. I. De N. D. §. 45.* Vellejus, *Epicuri partes defendens*, verè exposita est illa sententia ab Epicuro, *inquit*, Quod æternum beatumque sit, id nec habere ipsum negotiū quidquam, nec exhibere alteri; Itaque neque ira, neque gratia teneri, quod quæ talia essent, imbecilla essent omnia. *Qui & in preced. §. 18. providentiam anam fatidicam Stoicorum appellat, & §. 51. DEUM nihil agere dicit.*

(58.) *Quem*, DEUM nostri providentiam gerere affirmasse, Laërt. *in ejus Vita testatur.*

(59.) *Is* apud Platonem *in Phadone*, *Deos non solùm optimos rerum gubernatores appellat, sed etiam*, id mihi rectè dici videtur, Deos curam habere nostri; nos verò homines esse aliquam ex possessionibus Deorum, *inquit.*

(60.) *Quod* ex illius *Lib. III. de Rer. nat. inter alia satis apparet.*

(61.) *Qui*, irridendum verò, agere curam rerum humanarum illud quicquid est summum. Anne tam tristi atque multiplici ministerio non pollui credamus dubi-

dubitemusque? *asserere non dubitavit. Lib. II. N. H. c. 7. Cum quibus & Horatium illum suavissimum aliàs Romanæ Fidicinem Lyra aliquando delirasse ex sequentibus ejus verbis constat: Lib. I. Serm. Sat. V.*

credat Judæus apella,
Non ego: Namque Deos didici securum agere ævum:
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tectis.

Quam tamen insipientem sapientiam deinceps eum deposuisse, ex illo, quod Lib. I. Ode XXXIV. canit, apparet:

Parcus Deorum cultor, & infrequens,
Infanientis dum sapientiæ
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. &c.

vina providentia mundum regi, cum his negantibus, celeberrimorum Virorum, PLATONIS, ARISTOTELIS, CICERONIS, PLUTARCHI, totiusque Stoicorum Sectæ, quorum non tantum innumera dicta ac testimonia, sed & integra ferè volumina hac de re extant, Autoritatem obvertere.

Ut verò ipsis, tantorum Virorum verbis, Vobis, ceu spero, auditu nec ingratis, nec injucundis, rem hanc, sicut hætenus consuevi, illustriorem reddam: Audiamus primò ex ore PLATONIS, veram de divina Providentia, (quo nomine diligentem & circumspectam Omnipotentis DEI, circa rerum omnium ac singularum, in Mundo conservationem & gubernationem, curam, vulgò denotare solemus) sententiam, Qui: *Deos cum providentissimi atq; optimi sint, & providentiam omnium sibi propriam vendicent, minimarum non minùs, quàm maximarum curam habere, innuit; hisq; deinceps sapientissimum hoc monitum subjicit: Caveamus autem ne DEUM mortalibus opificibus viliozem putemus. Isti sanè, quantò peritiores sunt, tantò arte una in propriis ipsorum operibus, & parva simul, & magna exquisitiùs absolutiusq; perficiunt: DEUS verò, qui sapientissimus est, & curare potest, ac vult: magnis quidem providebit solùm; parva autem, quæ faciliùs gubernari possunt, propter pigritiam & ignaviam negliget? Adhæc gravissimè in Providentiam divinam negantes*
in-

invehitur: *Faciunt aut dicunt impium quid in DEOS, ajens, qui res humanas curari ab ipsis minimè arbitrantur.* (62.) Audiamus porrò ipsum etiam ARISTOTELEM, Providentiam divinam non tantum ad res cœlestes (uti nonnullis placet) (63.) restringentem, sed potiùs ad res omnes applicantem, cum nullam naturam sufficientem ad sui conservationem esse posse, si DEI conservatione destituatur, affirmat: (64.) Imò verò ad singulas quoq; hominum actiones illam his verbis accommo-
dantem: *Nam si aliquam humanarum rerum curam Dii habent, sicut videtur: consentaneum est, ipsos re illa, quæ optima est, atq; ipsis maximè cognata, delectari, qui est intellectus: eosq; qui ea maximè amant, & honorant, remunerari; utpote, quæ eorum, quæ ipsis sunt amica, curam habeant, rectèq; & honestè agant.* (65.) Consulamus Stoicos; quorum Princeps ZENO DEUM providentia sua Mundum, & quæ sunt in mundo omnia, administrare dixit: (66.) Cujusque Auditor, & in schola successor, CLEANTHES, in suis, qui apud CLEMENTEM ALEXANDRINUM extant (67.) planè aureis, imò de DEO divinis versibus, sicut eos LIPSIUS vocat (68.) DEUM, Bonum, quod omnium curam gerit, nominat, ut SENECAM, quem integrum de Providentia librum scripsisse satis notum est, aliosq; silentio præteream. (69.) Consulamus denique CICERONEM, quo
nemo

(62.) *Lib. X. de Legibus.* (63.) *Theodoret. serm. V. & VI. ad Græc. infid. Ambrosius Lib. I. de Off. c. 6. Chalcidius in Tim. Plat. & Vossius Lib. II. de Orig. & Progr. Idol. c. 45.*

(64.) *Lib. de Mundo c. 6. in quo plura hujus generis leguntur, cum quibus conferri possunt, quæ Apulejus in Lib. de Mundo huiusmodi similia habet. Ref. huc & II. de Gen. & Corr. t. 59. ubi per continuam generationem, nil aliud, quàm conservationem rerum, Philosophus intelligit.*

(65.) *X. Nicom. c. 9.* (66.) *Laert. in Vita.*

(67.) *Lib. V. Stromat.* (68.) *Physiol. Stoic. Lib. I. Diff. 10.*

(69.) *Sic autem Seneca Lib. II. c. 45. N. Q. de DEO: Vis illum providentiam dicere? rectè dices. Est enim cujus consilio huic mundo providetur, ut inconfusus eat, & actus suos explicet. Vid. quoq; Arrianus in Comm. de Epict. Dissp. Lib. I. c. 16. & III. 17. nec non Simplicius in Comment. ad c. 38. Epict. De Stoicis in genere, quoad hanc rem Lipsius sic loquitur: Illud quidem elogium seriò Stoicorum genti do, non aliam Sectam majestatem suam & pro-*

providentiam DEO magis adseruisse: Non aliam, homines ad ætherea illa, & æterna, traxisse magis. *Lib. I. de Constant. c. 18.*

nemo sanè clariùs ac meliùs hâc de re loqui potuisset, *Dico igitur*, inquit VIR omnium disertissimus, *providentia DEI mundum & omnes partes, & initio constitutas esse, & omni tempore administrari*, hisque postea sequentia subjungit. *Nec verò universo generi hominum solùm, sed & singulis à Diis immortalibus consuli & provideri solet.* (70.)

Possem adhuc innumera alia *Veterum Philosophorum* egregia ac sapientissima, de generali hujus Universi constitutione, placita referre, nî ad illius partium contemplationem mihi nunc properandum esset. Antequam tamen hinc prorsus discedam, illud præterea tribus, ut ajunt, verbis annectere placet, plurimos illorum hunc Mundum aliquando igne periturum rectissimè persuasos fuisse. Provoco, præter alios, quos brevitatis studio silere cogor, ad illum, severioris (71.) disciplinæ Virum, HERACLITUM, qui *universum ævum, post certos annorum circuitus atq; decursus conflagraturum*, jam suo tempore pronuntiavit. (72.) Provoco ad Universæ Stoicorum Cohortis hac in re consentum. (73.) Provoco ad elegantissima illa strenui Illorum doctrinæ Propagatoris SENECAE verba: *Quid enim mutationis periculo exceptum, quærentis? non terra, non cælum,*

(70.) *II. De N. D. §. 75. & 164. His adde, quod Lib. I. de N. D. §. 3. extat: Sunt enim Philosophi, & fuerunt, qui omnino nullam habere censerent humanarum rerum procurationem Deos. Quorum si vera est sententia, quæ potest esse pietas? quæ sanctitas? quæ religio? Et Lib. II. de Leg. §. 25. Sit igitur hoc jam à principio persuasum civibus, inquit, Dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos, eaque, quæ gerantur, eorum geri judicio, ac numine, eisdemque optimè de hominum genere mereri, & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, quâ mente, quâ pietate religiones colat, intueri, piorumq; & impiorum habere rationem. Conf. §. supra alleg. 19. Orat. De Harusp. resp. & qua in somnio Scipionis de hac re leguntur Inq; Consol. ubi omnia nos Diis immortalibus accepta referre debemus, ait, quorum ope vivimus, intelligimus, agimusq; p. 600.*

(71.) *Vid. Steuchus Lib. X. c. 49. (72.) Apud Illultrium de Philosophis p. 35.*

(73.) *Cic. IV. A. Q. §. 119. Laërt. in vita Zenonis. Plutarch, advers. Stoicos.*

lum, non totus hic rerum omnium contextus, quamvis DEO agente ducatur; non semper tenebit hunc ordinem: sed illum ex hoc cursu aliquis dies dejiciet. Certis eunt cuncta temporibus: nasci debent, crescere, extinguere. Quaecumque vides supra nos currere, & hac, quibus innixi atque impositi sumus veluti solidissimis, carpentur ac desinent. (74.)

O Viros egregios! dignosque, Quorum vigeant in omnium ore ac mente, dum mundus viget, tam præclaræ de Mundo sententiæ! Commodemus his porro aures, & ad brevissimam partium Illius contemplationem cum iisdem nunc accedamus: Quarum alteram, tot tantisque sideribus, veluti gemmis decoram, & conspicuam, Cælum: alteram variorum Animalium, quorum caput ac princeps Homo est, nec non Arborum, Herbarum, Montium, Aquarum, aliarumque pulcherrimarum atque utilissimarum rerum copia abundantem, Terram appellarunt. (75.) De utraque infinita ferme Præscorum Philosophorum Sapientiæ documenta extant, quorum tamen paucissima nobis jam ob temporis brevitatem vix attingere licet. Agite verò, ut è cæli primùm, tanquam præstantissimæ Mundi partis, & præcipui Ejus ornamenti, contemplatione Eorum Sapienciam non nihil cognoscatis, à THALETE, sæpius à me in hanc scenam producto, hujus rei exemplum capite, quem nobis APULEIUS his verbis commendat: *Thales Milesius ex septem illis sapientia memoratis viris facile præcipuus: Fuit enim geometrica penes Graecos primus repertor, & naturæ rerum certissimus explorator, & astrorum peritissimus contemplator, maximas res parvis lineis reperit: temporum ambitus, ventorum flatus, stellarum meatus, tonitruum sonora miracula, siderum obliqua curricula, So-*

F lis

(74.) Epist. XXI. Conf. cum his, quæ in Consol. ad Polyb. c. 20. & Lib. III. N. Q. c. 28. 29. apud eundem his planè similia habentur.

(75.) Est enim Mundus, Compages è Cælo Terraque, coagmentata, atque ex iis naturis, quæ intra ea continentur; sicut non tantùm Aristoteles, sed & cum ipso Zeno apud Laërtium in Vita, & Apulejus in Lib. de Mundo restantur.

lis annua reverticula: idem Luna, vel nascentis incrementa, vel senescentis dispendia, vel delinquentis obstacula. Idem sanè jam proclivi senectute divinam rationem de Sole commentus est, quam equidem non didici modò, verùm etiam experiundo comprobavi: quotiens Sol magnitudine sua circum, quem permeat, metiatur. (76.) His accedunt, quæ LAERTIUS in perpetuam inclyti Ipsius Nominis laudem, & gloriam, quondam de Eo literis prodidit; quòd nempe *Ursæ Minoris*, cujus fideris adspectum, eos, qui, ut Poëta canit, velivoli fulcant æquora Ponti, haud parum juvare novimus, inventor extitit, ac primus *Astrologiæ secreta* (apud Græcos) rimatus fuerit, solisq; defectus, conversionesq; prædixerit, (77.) quam ob causam Heraclitus & Democritus ipsum admirati sint, ejusque singularem sapientiam *Timon* hoc versu celebraverit:

Qualis erat Sophiaq; Thales, cæliq; peritus. (78.)

Hujus sapientissimi Viri præclara vestigia, qui post Ipsius tempora vixerunt Philosophi, magno numero sunt secuti; à quorum, in perscrutanda cœli fiderumque natura, laudabili studio atque indefesso labore, haud parum sanè utilitatis ad nos redundavit. Hi quippe sunt, quibus nostram, de admirabili ac vastissimo Cœli opere, scientiam debemus: (79.) Hi sunt, quibus eam, quæ de magnorum ac splendidissimorum Eius Luminum, Solis ac Lunæ, cæterarumq; tum errantium, ut vocantur, tum fixarum stellarum Natura ac proprie-

(76.) *In Florid.* (77.) *Sed* & Plinius, Eum omnium primum illam Eclipsin, quæ tempore Halyattis Lydorum Regis Olymp. XLIX. accidit, prædixisse, Lib. II. H. N. testatur.

(78.) *Laërt. in Vita*, ubi nonnulla insuper hujus generis alia leguntur.

(79.) *Extant namq;*, præter alia, quæ hinc inde in *Vet. Philosophorum monumentis de hac re leguntur*, Aristotelis de Cælo libri, in quibus ea, quæ ad cognoscendam cœli naturam & proprietates spectant, uberiùs exponuntur. *Vid. Zeisoldus Inst. Phys. Lib. II. punct. 1.* Quamvis quod fateri simul necesse est, Ille nonnunquam in his à vero aberraverit, & nubem pro Junone amplexus fuerit, præsertim quando Cælum animatum esse Lib. II. t. 13. ex præsupposita falsâ suâ, de Intelligentis cælum motibus, hypothesi, quam IIX. *Phys. c. 6. & II; Met. c. 8.* pertractat, statuit.

prietatibus, cognitionem habemus, acceptam referre tenemur: (80.) Hi sunt, à quorum subactò & subtilissimo ingenio multa egregia atque utilissima ad nos pervenisse, in hoc studio, inventa novimus. (81.) Ac licet quidem recentioris ævi Philosophorum solertem ac perspicacem, in indagandis rerum cœlestium naturis, industriam, multa iis ignota, in lucem protulisse haud diffitear, quum tamen aliorum inventis aliquid addere, quàm ea primùm invenire, longè facilius sit, (82.) quidnî ex hoc quoque summam *Veterum Philosophorum* sapientiam nobis æquè atq; ex aliis æstimare liceat?

His verò nunc satis quoque pro instituti mei ratione expositis, reliquum esset, ut à cœlestibus ad terrestria me conferrem, & quam in Illorum quoque contemplatione *Antiquorum Philosophorum* sapientia se nobis conspicuam reddiderit, ostenderem: sed cum jam longiùs, quàm ab initio constitueram, in dicendo progressus fuerim, illudq; ex iis, quæ vel solus *Aristoteles* de his literis consignavit, satis constet, ne prolixiori fortè sermone vobis molestus sim, vela orationis meæ contraham, & in portum me recipiam. Quem antequam prorsus attingam, liceat mihi Vos adhuc, ò fulgentissima interioris ac reconditæ Sapientiæ Lumina! ò splendidissima eruditi Orbis Sidera, quorum Sapientiam hætenus pro virium ratione deprædicavi, compellare, vestrumq; in rimandis ac perscrutandis rerum divinarum pariter ac humanarum secretis laborem, accuratam industriam, & perti-

nax

(80.) Vid. Cicero *Lib. II. de N. D. S. 102. seqq.* Plinius in *Lib. II. N. H. aliquot capp.* & Laërt. *passim in Eorum vitis.*

(81.) De quibus videatur præter Laërt. Vossius *de discipl. Mathem.*

(82.) Secundum illud Aristotelis: Eorum, quæ inveniuntur omnium, quæ quidem ab aliis sumta sunt prius, elaborata paulatim incrementum sumunt ab illis, qui postmodum accipiunt: quæ autem ab initio comperiuntur, parvum imprimis sumere solent incrementum, attamen utiliùs multo, eo, (quod ab aliis fit) accremento: maximum enim fortasse principium omnium, ut dicitur, quare & difficillimum: quanto enim potestate validissimum, tanta mole minimum, difficillimum est videri: eo autem comperto facile est adjicere, coaptareq; reliquum.

nax studium grata mente agnoscere: Vestra namque ope ab errore ad veritatem, ab ignorantia ad eruditionem, è tenebris ad lucem pervenimus: vestro beneficio, eam, quam intellectus noster de DEO percipere potest notitiam, hausimus: vestro studio, illam, quam de Mundo, & rebus quæ ab Ipso continentur habemus scientiam, accepimus: vestræ doctrinæ ac sapientiæ, quæ de cœli & stellarum natura & proprietatibus cognoscimus, debemus. Vivat proinde laudabilis, ut hætenus, sic in perpetuum meritorum vestrorum memoria: Vigeat in æternum inclita Vestra fama; Duret in omnia secula vestra laus, honor & gloria. D I X I.

ET sapere & fari conspirant fœdere pulchro:

Is scilicet felicitatis est apex.

At Sophiam antiquam nostras revocare sub oras,

Sapientia estne major an felicitas?

Rectæ insiste viæ venerandi ope Patris apertæ:

Sapientia & Felicitas Tibi patet.

Et bonus & doctus multo cluit ore Virorum

SAUERUS Ille Clerici Ordinis Decus.

Principio hoc jacto reputa porrò, Optime Fili,

Quæ sustinenda sit Tibi expectatio.

*Adm. Rev. & Religiosissimi DN. Parentis, Filium ad
laudat a Vestigia paterna bono hoc omine excitat*

M. JOH. CONR. DÜRRIUS, SS. Theol.

& Philos. Mor. Prof. Publ.

UNde sapis, SAUERE, madet Tibi pectus aceto:

Ore tamen dulci dulcia verba jadis.

Nec mirum. Sic est salsum mare, solis abenum:

Dulcia sunt salsò flumina nata mari.

Cætera si specto, cum pectore convenit ori.

Et Tibi propterea dulcia quæq; precor.

In gratiam

Eximii atque Eruditissimi

DN. Oratoris,

Amici & Convictoris carissimi,

scribeb.

Joh. Gabriel Majer, Helv.

Aa 884

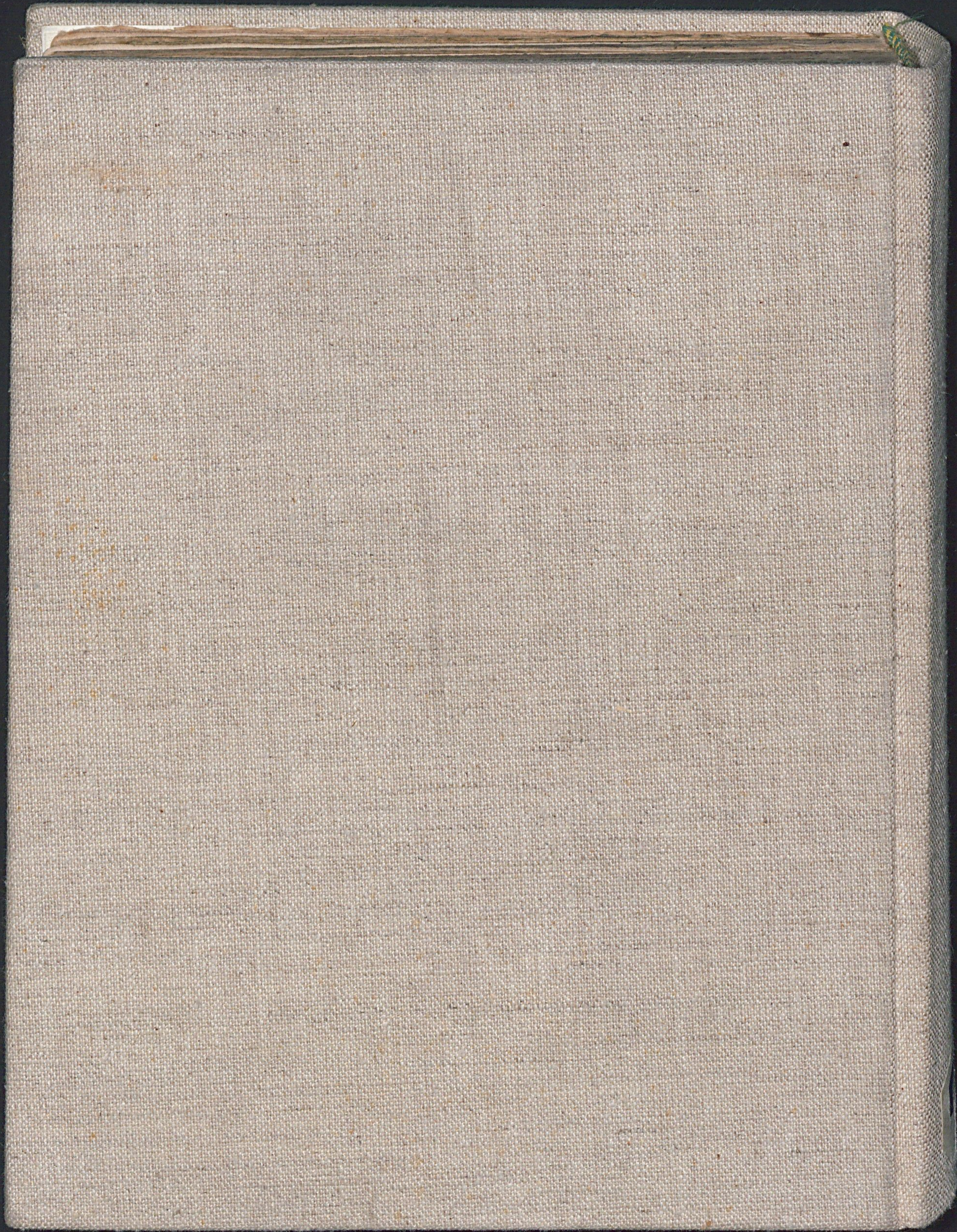
ULB Halle 3
001 537 369

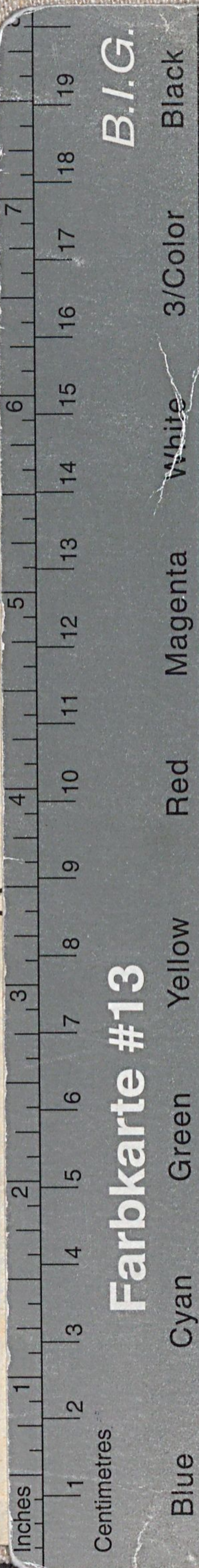

Sb.

VD 17

A
SOPHORUM
TIA,
M CIRCULARI

)
tii,
LXXIII.
ICIS

PHILO SAUERO;

⊙ ⊗ ⊙ ⊗
/ Univ. Typogr.

//

